

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

**İSLAM HUKUKU AÇISINDAN RESMİ OLMAYAN NİKÂH
UYGULAMALARININ DOĞURDUĞU HAK ZAYİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hasan ÖRÜCÜ

VAN-2006

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

**İSLAM HUKUKU AÇISINDAN RESMİ
OLMAYAN NİKÂH UYGULAMALARININ
DOĞURDUĞU HAK ZAYİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Hasan ÖRÜCÜ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Selahattin KIYICI

VAN-2006

GİRİŞ

1.TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE EVLİLİK VE KADININ DURUMUNA GENEL BİR BAKIŞ

Aile insanoğlunun içinde doğup büyüdüğü, ilk eğitimini aldığı en küçük sosyal yapıdır. Kısaca anne baba ve çocuklardan oluşur ve toplumun çekirdeğini teşkil eder. Aile kurum olmanın ötesinde son derece önemli bir muhtevaya sahiptir Toplumun küçük bir yapı taşı olmasına rağmen önemi büyüktür. Çünkü toplum bu çekirdeklerin birleşmesiyle oluşmaktadır. Aileler o toplumun âyineleridir. Onlardan yansıyan ışık toplumun özünü bize gösterir. Bu kurum yeryüzüne ilk insanın ayak basmasıyla oluşmuştur. Kur'an-ı Kerim ilk insanın bir eşe sahip olduğunu ve bu ilk karı kocanın bir aile yuvası kurduğuna işaret etmektedir.¹ Kurumsal olarak önemini ise şu ayet açıkça ortaya koymaktadır. " İcinizden kendileriyle huzura kavuşacağınız eşler yaratıp, aranızda sevgi ve rahmet var etmesi, Allah'ın varlığının belgelerindendir. Bunlarda düşünen bir toplum için dersler vardır."²

Demek ki aile öncelikle insanın huzur bulacağı ve bununla beraber tüm toplumun da huzurlu olacağı bir müessesedir. Bu müessese ne kadar sağlam temellere dayalı olursa toplumun ömrü o kadar uzun olacaktır.

Fakat burada dikkatlerden kaçmaması gereken en önemli unsur toplumu doğuran ve yoğuran kişinin anne olduğudur. Biz tarih boyunca seçtiğimiz bazı kültürlerde toplumu yoğuran kişi olan kadına bakış açısının nasıl olduğunu gözden geçirerek günümüze ışık tutmaya çalışacağız.³ Çünkü kadının tarih içerisindeki serüveni toplum yapısının bir aynası olacaktır. İslam'da ve İslam hukukunda kadının konumunun ve verilen değer hakkıyla

¹ Kur'an'da: "Ey Âdem, sen ve eşin cennette yerleşin..." şeklinde geçmektedir., Bakara, 2/35; Maide, 5/27; A'raf, 7/19; Taha, 20/ 117.

² Rum, 30/21.

³ Tarihte kadın hakkında bkz., Mehmet Yaman, Tarihte Kadın ve Aile Hukuku, Bolu Halkevleri Kültür Dergisi, Cilt:1, Sayı:2, 1994, s.41-46.

anlaşıp doğru değerdendirilebilmesi için de tarihsel ve kültürel akış içerisindeki diğer alternatiflerle kıyaslanması daha sağlıklı bir sonuca götürecektir.

1.1. ÇEŞİTLİ HUKUK SİSTEMLERİNDE NİKÂH VE KADININ DURUMU

1.1.1. Hintliler, Hititler, Sümerler (M.Ö.4000), Amazonlar;

Hinduizmin kutsal kitabı Veda'larda kadın kasırgadan, ölümden, zehirden ve yılandan daha kötü bir yaratık olarak nitelendirilmektedir. Hatta Buda kadını dine bile kabul etmiyordu.⁴ Sosyal sınıflar mevcut ve bunların en alt tabakasındaki paryaların üst sınıftakilere dokunması bile caiz değildi⁵

Hititler ve Sümerlerde evde mutlak hâkim baba⁶ olmakla beraber Hintlilerde olduğu gibi kadına karşı hunharca bir tutum söz konusu değildir. Hititlerde koca öldüğü zaman üvey anayla evlenmek serbesttir.⁷ Sümerlerde bir kadın kocasına " sen benim kocam değilsin" (yani onu boşamak istese)dediğinde o kadın nehre atılır,⁸ fakat erkek karısına aynı ifadeyi kullansa erkeğin ona bir menn (960 dirhem) gümüş ödemesi erkek için yeterli görülürdü. Evlatlık çocuk babasına sen benim babam değilsin dese baba onun başını tıraş eder, kelepçe vurur ve satardı⁹

⁴ Ahmet Akgündüz, Belgeler Gerçekleri Konuşuyor 2, Nil Yay., İzmir, 1990, s. 181.

⁵ Ömer Ferruh, İslam Aile Hukuku, (Terc. Yusuf Ziya Kavakçı), Sebil Yay., İstanbul, 1994, s.28.

⁶ Muhibbe Darga, Eski Anadolu'da Kadın, İst. Üniv. Edebiyat Fak. Yay., İstanbul, 1976, s. 64

⁷ Akgündüz, a.g.e., 2/181.

⁸ Coşkun Üçok, Türk Hukuk Tarihi, Kenan Matbaası, İstanbul, 1946, s.43.

⁹ Ferruh, a.g.e., s.18 ; Ayrıca Bkz., Üçok, a.g.e., s.33.

Bunların yanında kadını tapılacak bir varlık gibi gösteren, kimi tarihçilere göre efsane, kimilerine göre ise gerçek olan Amazonlar'da ise tamamen kadınlar tarafından idare edilen bir toplum söz konusu idi.¹⁰

1.1.2. Mısırlılar (Nil Vadisi)

Mısırın ziraat ülkesi olmasından dolayı oradaki hükümlerin çoğu araziye, alım satıma veya bunların miras yoluyla intikaline aittir. Firavunlar kimseden korkmadan keyiflerine göre zulüm dolu kararlar veriyorlardı. Mısırlıların M.Ö. XVI. asra kadar aile ile ilgili hükümleri yoktur. VII. asırda ise bu alandaki vesikalar çoğaldı. Fakat en fazla dikkate değer olan diğer hukuklardakinin tersine Mısır'da kadın büyük saygı görüyordu.¹¹ İlk zamanlarda kadın erkeğe hâkimdi. Kraliçenin sözü kralın sözünden daha üstündü. Fakat firavunların keyfi uygulamaları Mısır'da bile kadını zaman zaman köle durumuna sokmuştur.¹²

1.1.3. Yunanlılar

Yunanlılarda hukuk üç devir geçirmiştir. Birincisi IX. asra doğru ki bu dönemde hukuk kâhinlerin ve âlimlerin elinde idi. İkinci devir, asiller devridir. Hakihlallerinin yoğun yaşandığı bir dönemdir. Üçüncü devir kanunların neşrinin yapıldığı dönemdir. Bu dönemde Dragon M.Ö. 621 de ilk tedvinini yapmıştır.¹³ Bu kanunlara göre kocası karısını döverek cezalandırabilir ve zina halinde herhangi bir ceza almadan onu öldürebilirdi.¹⁴

Yunanlılarda kadın hukuki olarak bir hakka sahip olmamakla beraber çarşıda pazarda rahatlıkla satılabilirdi. Hatta Yunan Mitolojisi'nde ki hayali bir

¹⁰ Akgündüz, a.g.e., s.181.

¹¹ Ferruh, a.g.e., s. 26.

¹² Zerrin Akgün, Evlilik Hukuku, Vakıf Matbaası, İstanbul, 1946, s. 17.

¹³ Ferruh, a.g.e., s.33.

¹⁴ Gül Akyılmaz, İslam ve Osmanlı Hukukunda Kadının Statüsü, Göksu Ofset, Konya, 2000, s. 9.

kadın olan Pandora bütün kötülüklerin müsebbibi olarak görülmekteydi. Fakat Yunanlılar bu konuda aşırıya kaçmaktan da uzak durmamışlar ve Tanrının karısı kabul edilen Aphrodite tapmışlardır. Kısacası eski kavimlerin en medenisi olan Yunanlılarda kadınlar çarşılarında satılan, başkalarına ihale edilebilen bir zevk unsuruydu. Daha da ilginç olanı Yunanlıların, meşru karılar, yarı meşru karılar ve fahişeler olmak üzere kadınları guruplara ayırdıklarından da bahsedilmesidir.¹⁵

1.1.4. Romalılar

M.Ö 750–566 arasında kendilerinden önceki milletlerin kanunlarını olarak islah ettiler ve kendi kanunlarını oluşturdular. Hukukta dini kanun koyucu ile medeni kanun koyucuyu ayıran Romalılardır.

Romalılarda da mutlak hâkim babadır. Çocukların mülkiyet hakkı yoktur. Justinianus (M.S. 527–565) zamanında çıkarılan kanunlarla kadınlara bir takım haklar verilmiştir. Tanınan haklar arasında miras, evlenmelerde kanuni sözleşme ve boşanmalarda kolaylık sağlanmış olsa da bunlar halk üzerinde etki etmediği gibi uygulamada da fazla yer bulamamıştır.¹⁶ Romalılarda nikâh prensibi sadece kanuni bir anlaşma (Civil Contrat- Medeni Sözleşme) haline gelmiş ve aile kurumunun devamı ve bekası iki tarafın arzusuna terkedilmiştir. Nikâh, talak ve aile müessesinin unsurları öyle bir değişime uğramıştır ki Romalıların nizam ve düşünce sisteminin yerini tamamen zıddı uygulamalar almıştır¹⁷ M.S. VI. yüzyılda meydana gelen bu durumda kadın medeni haklarını tek başına kullanamıyor, mal varlığına ilişkin

¹⁵ Akgündüz, a.g.e., s. 183.

¹⁶ Akgündüz, a.g.e., s. 184.

¹⁷ Ebu'l-A'lâ Mevdudi, Hicab, 2.baskı,(Urducadan Terc. Ali Genceli), Hilal Yay., İstanbul,1978, s. 25.

işlemleri kendisi yapamıyordu. Ehil olsa dahi evlilik öncesinde babasının, sonrasında da kocasının vesayeti altında bulunuyordu.¹⁸

1.1.5. Eski Araplar

İslam'ın gelişinden önce Araplarda sadece zengin ve asil¹⁹ kimselerin kadınları ve kızları itibarlı sayılıyordu. Bunların dışında kalanların hiçbir değeri olmadığı gibi mızraklarıyla çarpışmayan ve yurdunu müdafaa etmeyenler mirasçı bile olamıyorlardı.²⁰ Kız çocuğu dünyaya geldiği zaman utanırlardı. Aile hayatı perişan durumdaydı. Bazı cariye sahipleri onları gayri meşru çalıştırır ve aldıkları paralara da el koyarlardı. Erkekler hiçbir sınır tanımaksızın istedikleri kadar kişiyle evlenebilirler, karısını başka erkeklere peşkeş çekebilirlerdi.²¹

Ayrıca cahiliye Araplarında meşhur olan ve hanımlara yapılan bazı haksızlıklar vardır. Bunlar zihar,²² ilâ²³ ve talak²⁴ tır.²⁵

¹⁸ İbrahim Acar, İslam Hukukunda Siyasal Haklar Yönünden Kadın, "Yay., yok", Ankara, 2003, s. 2; M.A Mannan, İslam Toplumunda Kadın, (Terc., Ali Zengin), Fikir Yay., İstanbul, 1983, s. 7.

¹⁹ Asilzadeli hak bkz., Selahattin Kıyıcı, İslam Hukukunda Örf ve Adet, Kültür ve Eğitim Vakfı Yay., 2. Baskı, Erzurum, 2002, s. 40 vd.

²⁰ Bkz., Şemsettin Günaltay, İslam'dan Önce Araplarda Kadının Durumu, Aile ve Türlü Nikah Şekilleri, Belleten, Cilt:15, sayı:60, 1951, s. 691-797.

²¹ Kıyıcı a.g.e., s. 56-73; Bkz., Akgündüz, a.g.e., s. 184-185; Sabık Seyyid, Fıkhu's Sünne, II.cilt, (Türkçesi Tayyar Tekin), Pınar Yay., İstanbul, 1992, s. 290-291.

²² Zihar: "Sen bana annemin sırtı gibisin, dendiğinde kadın kocasına ebediyen haram oluyor ve başkasıyla da evlenemiyordu", Kıyıcı, a.g.e., s. 68-72; Bu konuda bkz., Mücadele 58/3-4.

²³ Bakara, 2/226, Ayet şöyledir: "Eşlerine yaklaşmamak için perhiz yemini eden erkeklerin dört ay beklemeleri gerekir. Şayet eşlerine dönerlerse Allah, çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir."; İla: "Kadına zulüm yapmak amacıyla iki veya daha fazla yıl hatta ebedi olarak cinsel ilişkide bulunmayacağına yemin ediyor. Kendisi kocalık görevini yerine getirmediği gibi başkasıyla da evlenemiyordu ", Kıyıcı, a.g.e., s. 73;. Ayrıca bkz., Bakara, 2/227-229.

²⁴ Talak: Evlenme ve boşanma da bir sınır olmadığı için kötü niyetle karısını boşayan erkekler iddet müddeti dolmadan tekrar dönüp onunla bağıni koparmıyordu.; Ayrıca bkz., Bakara, 2/227-229.

Bütün bunların yanında çeşitli sahalarda başarı elde etmiş azda olsa toplumda belli bir mevki elde etmiş kadınların mevcudiyeti de bilinmektedir. Özellikle Mekke Yesrib ve Taif gibi yarı medeni bölgelerdeki eşraf kızları, toplum içinde oldukça mevki sahibi idiler.²⁶

1.1.6. Eski Türkler

Hunlar, Göktürkler ve Uygurlar gibi Orta Asya Türk Kavimlerinde, gerek şehirli gerek göçebe olsun, kadın cinsiyetine saygı gösterilmiş, pek çok haklar verilmiş, kadın erkek eşitliği daima yürürlükte kalmış ve önemli hak ve yetkilere sahip olmuşlardır. XII. yüzyılda İbn Cübeyr, Türk ülkelerinde kadına gösterilen saygıyı başka hiçbir ülkede görmediğini söylemiştir.²⁷ Hatta evlilik onlar için insanların kutsal bir güvenceye kavuşmasıdır.²⁸ Evlenme akitlerinde anne babanın rızası aranmakla beraber, anne-babalar kız ve erkeğin düşüncesini de dikkate almışlardır.²⁹

Eski Türklerde kadın Hanla beraber temsil yetkisine sahiptir. Yabancı elçiler için tertiplenen resmî kabullere Han' la beraber katılır ve büyük saygı görürdü. Ayrıca Türklerde kadına karşı işlenen suçlar şiddetle cezalandırılmaktadır. Kadın baba ve kocanın himayesinde olmakla beraber askerlik ve devlet memurluğu dışında geniş bir hareket serbestisine sahiptir.

²⁵ Saffet Köse, Çağdaş İhtiyaçlar ve İslam Hukuku, Rağbet Yay., İstanbul, 2004, s.385-397; Muhammed el- Hudari, İslam Hukuku Tarihi, (Terc. Haydar Hatipoğlu), Karaman Yay., İstanbul, 1974, s.108.

²⁶ Örneğin, Beni Adıyy b. Neccar kadınlarından Selma Bint Amr Kureyş kadınlarından Hint bint Utbe, Amre bint Ka'b, Ümmü Hakim bint el- Haris ile meşhur Arap şairesi Hansa bu yüksek mevkiye sahip kadınlar olarak tarihte ün yapmışlardır, Acar a.g.e., s.7.

²⁷ Acar, a.g.e., s. 8.

²⁸ İsmail Doğan, Osmanlı Ailesi – Sosyolojik Bir Yaklaşım-,Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2001, s. 35.

²⁹ Halil Cin, - Gül Akyılmaz, Türk Hukuk Tarihi, Sayram Yayınları, Konya, 2003, s. 45.

Savaşların sürekliliği kadına ev idaresi ve ticaretle de geniş serbestlik sağlamıştır.³⁰

1.2. İLAHİ DİNLERDEKİ HÜKÜMLER

1.2.1. Eski Ahid'de ki hükümler

Evlenme insanlara ilahi bir emirdir.(Tekvin 1–28). Nikâh, taraflar oruçluyken, havralarda haham tarafından akdedilir. Önce söz kesme ve nişan yapılır ve bundan dönmek mümkündür. Arkasından iki şahit huzurunda akid icra edilir. Erkek evleneceği kadına veya babasına bir ağırlık (mohar) ödemelidir.³¹ Bu bir anlamda İslam hukukundaki mehir anlayışına benzemektedir. Bundan sonra zikredeceğimiz konularda da bu benzerliklerin olduğu ortaya çıkacaktır. Mesela mehir konusunda Talmud'ta yer alan ve ketue denilen yazılı vesikalara yazılı olarak tespit edilen mehir koca ölünce İslam hukukunda olduğu gibi muaccel olur. Nikâhtan sonra ise davetlilere yemek verilir.³² Evlenme yasakları konusunda ise bir adam babasının karısını almayacak, annesi, kızı, torunu, gelini, kız kardeşi, kız kardeşinin kızı, halası, teyzesi, yengesi(amca ve kardeş karısı) kayınvalidesi ve baldızını aynı anda nikâhlayamayacak şeklinde yasaklar mevcuttur.³³ Boşanma konusunda ise erkek istediği zaman hanımın eline boş kâğıdı vermek suretiyle onu boşayabilir, kadında bir başkasıyla evlenebilirdi.³⁴

³⁰ Akgündüz, a.g.e., s. 186; Bkz., M. Akif Aydın, Türk Hukuk Tarihi, Beta Yay., İstanbul, 1995, s. 35.

³¹ Ekrem Buğra Ekinci, İslam Hukuku ve Önceki Şariatler, Arı Sanat Yay., İstanbul, 2003, s. 100; Bkz., Üçok, a.g.e., s.51.

³² Nitekim Tekvin (29/22–23)'te Hz. Yakub'un nikâhında düğün yemeği verdiği anlatılır, Ekinci, a.g.e., s.101.

³³ Ekinci, a.g.e., s.102.

³⁴ Ekinci , a.g.e., s.105; Ayrıca Eski Ahid'teki kadının durumu için bkz. Fatmagül Berktaş, Tektanrılı Dinler Karşısında Kadın, Metis Yay., İstanbul, 1996, s. 94-97.

1.2.2.Yeni Ahid'deki hükümler

Nikâh, Hıristiyanlarda da dini bir akittir, ancak kilisede ve rahip huzurunda yapılır. Ancak Yeni Ahid'de belirleyici bir hüküm olmadığından Protestanlar bunu kabul etmezler.³⁵ İncil'de hukuka fazlaca önem verilmemiştir. Onda ahkâm olarak hukuka girmeyen, arızı mülahazalardan başkası mevcut değildir. Zina sebebiyle karısını boşayan erkek başka bir kadınla evlenirse zina etmiş olur.³⁶ Hıristiyan din adamları Roma toplumunda gördükleri fuhuş ve rezaletin sorumluluğunu kadına yüklemişlerdir.³⁷ Neo Plâtonizm'le erkekler için hiç evlenmemek kızlar için ise ömrünün sonuna kadar bakire kalmak ve erkeğe yaklaşmamak prensip haline getirilmiştir. Bu düşünceye göre evlenmek ve aile yuvası kurmak, alçaklık ve ahlaksızlıktır düşüncesi yaygınlaşmıştır.³⁸ Evlenme yasakları konusunda sadece üvey anne ile olandan bahseder. Bundan dolayı Hıristiyanlar arasında Yahudilikte yasak olan amca, hala, dayı, teyze gibi akrabalarla evliliklere rastlanır.³⁹ Ayrıca Hıristiyanlıkta boşamanın da imkânsız olduğunu görüyoruz. Sadece Katoliklerde zina ve imansızlık durumlarında boşama mümkündür. Fakat Katolikler halen daha boşanmanın yasak olduğu fikrinden vazgeçmiş değillerdir. Çok kadınla evlenmeye ise izin verilmediği genel kanaattir. İncil'de geçen ifadesiyle insanların bir erkek ve bir kadından türediği, evlenenlerin artık tek bir beden olduğu bunu kanıtlar mahiyettedir.⁴⁰

Pavlus'un kadına biçtiği role göre, kadın erkeğe hükmetmeye ve ondan üstün olmaya kalkışmayacak, bilgi öğrenme ve onu öğretme iddiasında

³⁵ Ekinci ,a.g.e., s.129

³⁶ Ferruh,a.g.e.,s.25.

³⁷ Akgündüz, a.g.e., s.186.

³⁸ Mevdudi, a.g.e, s.31.

³⁹ Örnek olarak Portekiz kraliçesi Maria (1734–1816) amcası III. Pedro (1717–1786) ile evlenmiş ve Portekiz kralı VI. Jao bu evlilikten doğmuştur. Yine İtalyan kraliyet ailesi olan Savoia hanedanına mensup Aosta Dükası Amedeo (1845–1890), 1888 yılında kız kardeşi Clothilde'nin kızı Laetitia Bonaparte (1866–1926) ile evlenmiştir.,Ekinci, a.g.e., s.130.

⁴⁰ Ekinci, a.g.e., s.102-138; Bkz., Mevdudi, a.g.e., s. 29-34.

bulunmayacak. Onlar evlenecek, çocuk doğuracak ve o çocukları iyi birer Hıristiyan olarak yetiştirecektir⁴¹ düşüncesi uzun yıllar Hıristiyan dünyasında hâkimiyetini sürdürmüştür.

1.2.3. İslamiyet'in evliliğe bakışı

İslam'ın gelişiyile birlikte kadın konusunda son derece istismara açık olan çok kadınla evlilik kapısı kapanmıştır. Sayı dörtle sınırlandırılmakla beraber, tek eşlilik tavsiye edilmiş ve birden fazla yapılabilmesi vicdani olarak ciddi sorumluluklara bağlanmıştır.⁴²

Daha önceki milletlerde kadının ve evliliğin toplumsal durumu nikâh anlayışında ki işleyişin de bir göstergesi olarak önümüze çıkmaktaydı. İslam'daki erkeğin kadına denkliği ilkesi ve bu çerçevede kadına verilen haklar nikâhın İslam'daki seyrini de belirlemiştir. Tarihsel süreçteki yıpranmalara rağmen evlilik, İslam'da kutsal bir mahiyete bürünmüş ve ciddi bir otokontrol de sağlanmıştır.

- İslam'da evlilik hukuki bir akit haline getirilmiştir.
- Tarafların rızasına dayanan bir yapıya kavuşturulmuştur.
- Hakların korunması bakımından devletin otokontrolü sağlanmıştır.

İslam insan neslinin iki kutbu arasındaki evlilik ilişkisinin temellerini şefkat ve sevgi üzerine kurulmasını önerir. Aile ise evlenme ile oluşur.⁴³ Böylelikle rahat ve huzura kavuşan, istikrar ve güven bulan taraflara büyük toplumsal hedefleri gerçekleştirmeleri yönünde gerekli güç de verilmiş olur.⁴⁴

⁴¹ Acar, a.g.e., s.6; Ayrıca Hıristiyanlıkta kadın için bkz., Berktaş, a.g.e., s.98-107.

⁴² Nisa 4/129. Ayet şöyledir: " Kadınlarınız arasında her yönden adaletli davranmaya ne kadar uğraşsanız yine güç yetiremezsiniz. Bari birisine büsbütün meydedip de ötekini askıdaymış gibi bırakmayın..."

⁴³ Adnan Güriz, Hukuk Başlangıcı, 9.baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2003, s. 113.

⁴⁴ Mevdudi, İslam'da Aile Hukuku, Esra Yay., Konya, 1990, s.21.

Erkeğin kadına muhabbeti kendi aslına muhabbeti demektir. Kadınında erkeğe muhabbeti kendi aslına iştiağı demektir.⁴⁵ Kadın şerefli bir mahlûktur. Yarattığı onu insan neslinin çoğalmasına tahsis etmiştir. Bu yönden vazifesi gayet ulvidir. Erkeğin bu hususta onunla yarışmaya gücü yetmez.⁴⁶

Ahlakı korumak İslam evlilik yasalarının ilk ve en önde gelen gayesidir.⁴⁷ O insan neslinin kadın erkek doğal ihtiyaçlarını belli ölçülerle düzenleyip, zinayı yasaklayarak ahlakı bozulmadan toplumu da kötülülüklerden korur.⁴⁸ İslam dini faziletli ahlakı, toplumun temel taşı kabul eder. Ahlakla ilgili hükümlerin ihlal edilmesi halinde cezai müeyyide uygular.⁴⁹ Zaten ahlaka dayanmayan bir hukukun varlığı düşünülemez. Ahlak toplumsal düzenin biricik temeli ve dayanağıdır.⁵⁰

Bu kadar hassas bir bakış açısıyla yaklaşıncı rahatlıkla göze çarpan en önemli unsur ahlakın ve namusun korunması ilkeleri olacaktır. Karı kocadan da beklenen en önemli ilke budur. Evlilik yasalarının ilk görevi ise bu kalenin sarsılmaz bir şekilde sağlam temellere oturtulmasıdır.⁵¹

Bundan sonraki bölümlerde İslam'da nikâh ve nikâhın yanlış anlaşılacak yanlış uygulanmasından doğan problemler ele alınacaktır. Bu problemlerde

⁴⁵ Şemseddin Yeşil, Boşanma Kapısı Ne Vakit Kapanabilir, Hüsnü Tabiat Matbaası, İstanbul, 1960, s. 11.

⁴⁶ M.F Vecdi, Müslüman Kadını, (Terc., Akif Mehmet), Sinan Yay., İstanbul, 1972, s. 17.

⁴⁷ İslam Hukukunda Gaye konusunda bkz., Abdurrahman Haçkalı, " İslam Hukuku Metodolojisinde Gayeci Yaklaşım: Gazali'nin İctihad Anlayışında Maslahatın İşlevselliği", İslami Araştırmalar Dergisi, cilt:13, sy.:3-4, s.451; Ertuğrul Boynukalın, İslam Hukukunda Gaye Problemi, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1988, 3-10.

⁴⁸ Mevdudi, İslam'da Aile Hukuku, s.19.

⁴⁹ Abdulkadir Udeh, İslam ve Yürürlükteki Kanunlar, (Çev. Hasan Mısıri- M. Nazım Nizamoglu), "Yay., yok", Beyrut, 1980, s.52.

⁵⁰ Vecdi Aral, Hukuk Felsefesinin Temel Sorunları, İstanbul,1992, s. 24.

⁵¹ Nisa, 4/24. Ayet şöyledir: " ... Evli kadınlarla evlenmeniz Allah yazısı olarak haramdır. Bunların dışındakileri ise, zinadan kaçınıp namuslu yaşamak üzere mallarınızla istemeniz size helal kılındı. O halde hangisiyle nikâh ile münasebette bulundunuzsa mehirlerini kendilerine bir farz olarak verin...";, Maide, 5/ 5. Ayet şöyledir: " ...Hür mümin kadınlarla, sizden önce kendilerine kitap verilenlerin hür kadınları, namusunuzu muhafaza etmek, zina etmemek, gizli dost tutmamak, kendilerine mehirlerini verip nikâhlamak şartıyla size helaldir."

ailenin kurulmasında en önemli taraf konumundaki kadın, erkek ve çocukların yaşadığı sıkıntılar dikkate alınacaktır. Böylece bu problemlere İslam'ın evrensel bakışının nasıl olduğu da ortaya çıkmış olacaktır.

I BÖLÜM

2.EVLENME AKDİ VE HUKUKİ SONUÇLARI

Bu bölüm içerisinde ailenin temel taşı oluşturulan evliliğin yani nikâhın hükmü, şartları, unsurları ve nikâh çeşitleri üzerinde duracağız. Bununla beraber evliliğin taraflara yüklediği sorumluluk ve evlenme manileri üzerinde durulacaktır. Son olarak boşanma ve hukuki sonuçları, İslam hukuku açısından ele alınarak detaylarıyla ele incelenecektir.

2.1. EVLENME AKDİNİN / NİKÂHIN TANIMI VE HÜKMÜ

2.1.1. Nikâhın Tanımı

Tarafları birleştirmek bir araya getirmek,⁵² evlenmek, evlilik⁵³, ergenlik gibi anlamlara gelir. Nikâh kasten mülk-i müt'ayı ifade eden bir akittir ve bu akitle eşler arasında bir takım haklar ve vazifeler doğar; birbirlerinden meşru surette yararlanmaları caiz olur.⁵⁴ İslam'ın nikâh ve evlenme muamelesinde hedeflediği şey nesil ve meşru bir biçimde insanın cinsel ihtiyacını karşılamaktır. Hiçbir din ve uygarlık yasası, edindiği gayede bu iki hedeften uzaklaşamaz.⁵⁵ Nikah sözlükteki anlamıyla gerçek anlamda cinsel ilişki mecazi anlamda ise akit olarak geçer. İstılahı anlamıyla ise erkek ve kadının bir birbirlerinden faydalanmaları için hayatlarını birleştirme akdine nikâh denilir.

Nikâhın bir ibadet olduğunu savunanlar olmakla beraber nikâh, İslam'da hukuki bir akittir. İbadetlerden farklılık arz eder. İcap ve kabulle

⁵² İbrahim El-Kaysi, İslam Ailesi ve Evlilik, (Terc. Nusrettin Bolelli), Hisar Yay., İstanbul, ts, s. 31.

⁵³ Ahmet Debbağoğlu, - İsmail Kara, Ansiklopedik Büyük İslam İlmihali, 2. baskı, Dergah Yay., , "y.y" ,1980, s. 480.

⁵⁴ Mehmet Erdoğan, Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü, Rağbet Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1998, s.369; Kıyıcı, a.g.e., s. 56; Fetavayı Hindiye, XVI.cilt Ansiklopedik İslam Fıkıhı, Akçağ Yay., Ankara,1988, s.279 ; Elhac Mehmed Zihni, Nimet-i İslam, Salah Bilici Kitabevi, İstanbul, 1971, s.612.

⁵⁵ Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi, Kadınla İlgili Görüşüm, (Çev. Mustafa Yılmaz), Esra Yay., İstanbul, 1994, s. 22.

gerçekleşir. Oysa ibadetlerde icap ve kabul bulunmaz. İki taraf arasında yapılan bir sözleşme ile oluşur.⁵⁶ Nikâhta iki şahidin bulunması şarttır. İbadetlerde ise şahide gerek yoktur. Nikâh konusunda ihtilaf bulunursa hâkimin hükmüne başvurulur. İbadetler ise hâkimin hüküm vereceği şeyler değildir.⁵⁷ Bundan dolayı nikâhın rüknü, icap ve kabuldür. İcap ve kabul yani İrade beyanlarının ise açıkça ve tafralarca işitilecek şekilde, araya başka bir iş veya icaptan dönüşü ifade eden başka bir hal ve geciktirici bir durum girmeden, nikâh meclisinde hemen açıklanması gerekir.⁵⁸

Ayrıca onun birçok şartları ve hükümleri vardır. Kanuni manilerin çıkması veya tarafların anlaşması yahut tek taraflı bir taleple evlilik akdi değişkenliğe sahip olur.⁵⁹ Bununla beraber nikâhın, sırf bir akit değil ibadet yönünün de olduğunu vurgulamak gerekir. Nikâh özel bir akittir. Bundan dolayıdır ki bazı fakihler "Kitabu'n Nikâh" bölümünü ibadet bahisleriyle hukuk bahisleri arasına yerleştirmiştir.⁶⁰

Medeni hukukta ise karşılıklı rıza beyanının şahitlerden başka birde evlenme memuru huzurunda olması gerekir.⁶¹

2.1.2. Nikâhın/ evliliğin hükmü

Evlilik kitap sünnet ve icma ile sabittir.

2.1.2.1. Kuran'dan delili: "İçinizden bekârları ve köle ve cariyelerinizden iyileri evlendirin."⁶² Burada geçen eyama ifadesi eyyimin çoğuludur. Eyyim bekâr veya dul karısı olmayan erkek veya kocası olmayan

⁵⁶ Üçok, a.g.e., s.109.

⁵⁷ Osman Keskiöğlü, , Fıkıh Tarihi ve İslam Hukuku, DİB Yay., Ankara, 1999, s.253-7.

⁵⁸ Halil Cin - Ahmet Akgündüz, Türk İslam Hukuk Tarihi s. 79-80; Ferruh Ömer, a.g.e., s. 78.

⁵⁹ Ferruh, a.g.e., s.88-89.

⁶⁰ Yaman, a.g.e., s. 24.

⁶¹ Keskiöğlü, a.g.e., s.247.

⁶² Nur 24/32.

bayana denilir. "Size helal olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder adet nikâhlayın"⁶³

Kur'an, hukuk bakımından erkek ile kadın arasında eşitlik prensibini vaz etmekle beraber aile ocağında erkeği reis kılmıştır. Bunun yanında onun aile efradına, özellikle eşine iyilik etmesini defalarca emrettiği gibi sünnet de buna geniş yer vermiştir.⁶⁴

Kur'an'ın birçok yerinde yine evlenme ile ilgili ayetler geçmektedir. Evliliği çeşitli yönleriyle ele alarak hükümler koymaktadır.

2.1.2.2. Sünnetten delili: "Ey gençler topluluğu! Sizden kimin evlilik yükümlülüğüne gücü yeterse evlensin. Çünkü evlilik gözü ve ırzı harama karşı daha fazla korur. Kimin evlenmeye gücü yetmezse oruca devam etsin. Çünkü oruç onun için kalkandır".⁶⁵

"Şu nikâhı ilan edin ve onu mescitlerde kıyın; ona defçalın" buyurdular.⁶⁶

Bu konuyla ilgili birçok hadis bulunmaktadır. Biz sadece bir tanesini zikrettik. Bütün müçtehitler ise bu konuda ittifak etmişlerdir.

2.1.2.3. İcmaya Delil, Dört Mezhebin Genel Kanaati

1. Cinsel yönden iradesine sahip olabilenler için evlilik sünnettir.

2. Yaşlılıktan veya herhangi bir bedeni kusurdan dolayı cinsel gücünü kaybedenlere mubahtır.

⁶³ Nisa, 4/3.

⁶⁴ Muhammed el Hudari, İslam Hukuku Tarihi, (Terc. Haydar Hatipoğlu), Kahraman Yay., İstanbul, 1974, s., 99.

⁶⁵ Buhari, "Nikâh" 2; Müslim, "Nikâh" 1; Ebu Davud, "Nikâh" 1; Tirmizi, "Nikâh" 1.

⁶⁶ Tirmizi, Nikâh,6; İbn Mace, Nikâh, 20.

3. Evlenmediği takdirde zina korkusu taşıyanlara farz veya vaciptir.

4. Eşine eziyet çektirme ihtimali olanların evlenmesi mekruh, bu ihtimal kesinlik kazanırsa haramdır.

Mezheplerde genel kanaat birbirine yakındır. Bireysel farklılıklar ise kişilerin durumlarına göre ele alınmıştır. Şafiilerin, 'çocuk edinmek için müstehab, haramı def için ise vaciptir'⁶⁷ görüşü genel kanaatin de bakış açısını özetlemektedir.

⁶⁷ Abdurrahman Ceziri, Dört Mezhebin Fıkıh Kitabı, (Terc. Hasan Ege), Bahar Yay., İstanbul, V/15-19; Bkz. Lütü Şentürk, Evlilik, İslamın Işığında Kadın, Tdv. Kadın Kolları Konferans ve panelleri, TDV Yay., Ankara, 1998, s. 113-121; Evlenmenin Hükmü, El-Kaysi İbrahim, İslam Ailesi ve Evlilik, Hisar Yay., İstanbul, ts., s.31-32; Sabık Seyyid, Fıkhu's-Sünne, 2.cilt ,(Türkçesi Tayyar Tekin), Pınar Yay., İstanbul, 1992, s.296-299.

2.2. NİKÂHIN ŞARTLARI VE UNSURLARI

Evlilik karı koca arasında beraber yaşamaya ve birbirlerinden faydalanmaya imkân sağlayan, taraflara karşılıklı hak ve görevler yükleyen karşılıklı rızaya dayanan bir akittir.⁶⁸

İslam dışındaki din ve inanışlarda farklılıklar olmakla beraber, İslam nikâhın hangi şartlarda ve nasıl oluşacağı konusunda en ince ayrıntıyı bile ortaya koymuştur. Bu aile ocağı oluşturulurken ilk adım olan nikâhın ne kadar önemli olduğunun da bir göstergesidir.

2.2.1.Evlenme Akdinin Geçerlilik Şartları(Sıhhat)

2.2.1.1 Şahitlerin Bulunması:

Evliliği zinadan ayıran özellik akitten de kaynaklanan açıklıktır. Evliliğin açıklığı ise şahitlerin bulunmasıyla sağlanır.⁶⁹ Hanefi hukukçularına göre evlenme iradelerinin beyanı anında iki şahidin bulunması, evlenme akdinin sıhhat şartıdır. Bulunmadığı halde akit batıl değil fasit olur.⁷⁰ Bir erkek iki kadın olması yeterli görülmüş olup 1917 tarihli HAK'de mükellef iki şahitten bahsedilmekle beraber bunların kadın veya erkek olması konusunda bir açıklama mevcut değildir.⁷¹ Şahitlerin bulunmasındaki iki amaç ise evliliğe delil temin etmek ve fuhşu önlemektir.⁷²

2.2.1.2. Evlilikte Rıza ve İhtiyarın Bulunması:

⁶⁸Halil Cin - Ahmet Akgündüz, Türk-İslam Hukuk Tarihi s.70; bkz. Schacht Joseph, İslam Hukukuna Giriş, (Çev. Mehmet Dağ- Şener Abdülkadir), Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., Ankara, 1977,s. 167; Bkz., Karı Koca Hukuku, Andreas B. Schwartz, Medeni Hukuka Giriş, (Terc., Veldet Hıfzı),Üniversite Kitabevi, İstanbul, 1942, s.26-27.

⁶⁹ Hayrettin Karaman, Mukayeseli İslam Hukuku, İz Yay., İstanbul, 1999, I/89.

⁷⁰ Maturidiye göre şahitlik hakkında bkz., Ali Toksarı, Evlenmede Maturidiye Göre Şahitlik, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı 3, 1989, s.253-260.

⁷¹Halil Cin - Ahmet Akgündüz, Türk İslam Hukuk Tarihi s.85.

⁷² Schacht, a.g.e., s.167; Daha geniş bilgi için şahitlikte aranan şartlar Bkz., Abülaziz Bayındır, İslam Muhakeme Hukuku (Osmanlı Devri Uygulaması), İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları,İstanbul,1986,s.141-220.

Evlilik sıradan bir akit olmanın dışında onunla hayat boyu huzurlu bir birliktelik kurulması hedeflendiği için tarafların kendi arzu ve istekleri doğrultusunda seçim yapmaları gerekmektedir. Hanefi mezhebi dışındaki çoğunluğun görüşüne göre ise "zorla yapılan nikâh geçerli değildir" ifadesi geçer.⁷³ Nitekim Osmanlı Devleti zamanında da resmileştirilen HAK md. 57'de "ikrah ile vuku bulan nikâh fasittir" ifadesi zorla yapılan nikahın geçersizliğini bir kez daha teyid etmiştir.

2.2.2. Evlenme Akdinin Yürürlük (Nefaz) Şartları

Kuruluş ve geçerlilik şartlarını tam olarak taşıyan ve hukuken varlık kazanan akit bazı eksiklikler yüzünden yürürlüğe girmeyebilir. Tarafların veya velilerin onaylarının alınması gereken durumlarda onay alınmamışsa akit askıda kalır. Onay alınması nefaz şartlarındandır. Yakın veli varken uzak velinin evlendirmesi halinde de akit yürürlüğe girmez. Asıl yetkili yakın veli olduğundan onun onay vermesi nefaz şartıdır.⁷⁴

2.2.3. Nikâh Akdinin Bağlayıcılık (Lüzum) Şartı Ve Eşler Arasındaki Denklik (Kefaet)

Olmadığı takdirde akdin feshini gerektirecek şartlara bağlayıcılık şartları denilir. Nikâh akdi zaten bağlayıcı bir akittir ve tek taraflı olarak ta bozulamaz ancak bazı şartlar dâhilinde bozulması İslam hukuku tarafından hükme bağlanmıştır. Kısaca şunlara değinebiliriz.

2.2.3.1. Nikâhın Feshinin Talep edilebileceği Durumlar

1. Akıl sağlığı yerinde olup ta dengi olmayan bir erkekle evlenen hanımın velisi nikâh akdinin feshini isteyebilir.

⁷³ Yaman, a.g.e., s.38; Buhari, "Nikah" 42; Bkz. Döndüren, Delilleriyle İslam Hukuku,s.197-205.

⁷⁴ Döndüren, Delilleriyle İslam Hukuku, Erenler Matbaası, İstanbul, 1993, s.257-259; Bkz.Yaman, a.g.e., s.39; Ömer Nasuhi Bilmen, , Hukuk-ı İslamiyye ve Islahat-ı Fıkhiyye Kamusu, 2.cilt, Bilmen Yay., İstanbul, 1985, s. 48-49.

2. Erkek kadının dengi olur ama mehri emsallerinden az olursa yine nikâhın feshi istenebilir.⁷⁵

3. Erkeğin nikâhtan sonra evliliğin yürümesini engelleyecek bedeni bir sakatlığı olduğu ortaya çıkarsa kadın nikâhın feshini isteyebilir.⁷⁶

Denklik evlenecek kişilerin ve ailelerin kaynaşmasının sağlanması için önemli bir unsurdur. Elbette yaşanan zamana göre bazı şartlar değişmekle beraber fakihler kendi zamanlarına göre hangi yönlerde denkliğin aranacağı hususunda hassasiyetle durmuşlardır.⁷⁷ Biz günümüz şartlarını da göz önünde bulundurarak şu yönlerde denkliğin aranması gerektiğini düşünmekteyiz.

2.2.3.2. Denkliğin Arandığı Konular

1. Nesep: Her ne kadar İslam'da sosyal sınıf farkı olmasa da çevre ve kişilerin yaşadığı sosyal hayatta, eşitlik konusunda hassas davranılmalıdır.⁷⁸

2. İslam: Evleneceği kişinin Müslüman olması ortak hayatın paylaşılabilmesi için önem arz etmektedir. İffetli ve namuslu bir ehl-i kitapla evlenmek caiz olsa da Müslüman bir hanımla evlenmek daha efdâldir.⁷⁹

3. Zanaat: Kadının zengin veya fakir olması fark etmez. Erkek karısının mehrini verebilecek ve onu besleyebilecek bir mesleğe sahip olması gerekir.⁸⁰

4. Dindarlık ve takva: Tarafların dini inanış ve yaşayışlarında yakınlık olması gerekir. Allahın emirlerine zıt hareket eden fâsık bir erkeğe salih bir kadın denk değildir.⁸¹

⁷⁵ Evlenme akdinde velayet hakkında geniş bilgi için bkz., Saffet Köse, İslam Hukukuna Göre Evlenmede Velayet, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı 2, 2003, s. 101-116.

⁷⁶ Bkz., Yaman, a.g.e., s. 40.

⁷⁷ Bkz., Şafii Muhammed b. İdris (v. 204/819), el-Ümm, I-IX, Beyrut, 1413/1993, 5/30-31.

⁷⁸ Döndüren, a.g.e., s.,263; Ferruh , a.g.e., s., 81-82.

⁷⁹ Bakara 2/221; Maide 5/5; Bkz., Döndüren, a.g.e., s.264; Ferruh , a.g.e., s. 81-82.

⁸⁰ Döndüren, a.g.e., s.265; Ferruh , a.g.e., s. 81-82.

5. Servet: özellikle Hanbelîler kadının kendisini kocasından daha kudretli hissetmemesi için eşler arasında zenginlik bakımından birbirlerine yakınlık olmasını istemişlerdir.⁸²

6. Yaş: Erkek bir kadını kendine eş olarak almayı kabul edince onu her şeyiyle kendine denk kabul etmiş sayılır. Fakat kadın açısından aynı durum söz konusu değildir. Mesela bazı Şafii âlimleri 60 yaşında bir erkeğin 16 yaşındaki bir kıza denk olamayacağını ve evlenemeyeceklerini söylemişlerdir.⁸³ Küçük yaşta bir kadını babası veya dedesi dengi olmayan bir erkekle ya da az bir mehirle evlendirmişse bu nikâh sahih değildir. Kocasının denkliği hususunda kadının bir hakkı bulunmasaydı bu durumlarda nikâh batıl olmazdı.⁸⁴ Henüz bulüğ çağına gelmeden evlendirilenler daha sonra bu nikâhın feshi için mahkemeye başvurma hakkına sahiptirler. Konya şeriye sicillerinde bu durumda olanların mahkemelere yaptığı başvuru örnekleri mevcuttur.⁸⁵

HAK md. 45’de ise devrin şartları da göz önünde bulundurulmuş ve denklik konusunda “dindarlık, iyi ahlak sahibi olma, ekonomik ve sosyo kültürel seviye yakınlığının” aranması gerektiği belirtilmiştir.

Denkliğin bulunması akit yapılırken geçerlidir. Şayet akit yapıldıktan sonra denklik hususlarından bir tanesi bozulur ve buna itiraz olmazsa evliliğin sıhhatine zarar vermez.⁸⁶

⁸¹ Döndüren, a.g.e., s.265; Ferruh , a.g.e., s. 81-82.

⁸² Döndüren, a.g.e., s.265; Ferruh , a.g.e., s. 81-82.

⁸³ Ferruh , a.g.e., s. 81-82.

⁸⁴ Döndüren, a.g.e., s. 267.

⁸⁵ Bkz., Mehmet İpçioğlu, Konya Şer’iyye Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi, Nobel Yay., Ankara, 2001, s. 29-30.

⁸⁶ Seyyid Sabık, a.g.e., s. 680.

2.2.4. Evlenme Akdinde Koşulan Kişisel Şartların Geçerliliği ve Akde Etkisi

Evlenecek kişiler evlenecekleri zaman bazı şartlar ileri sürebilir. Bu şartlar 'şu olunca, şu olursa' tarzındaysa ta'lik; 'şöyle olmak üzere veya şu şartla' tarzında olursa takyîd şartları denir.⁸⁷

HAK md. 38'de " üzerine evlenmemek ve evlendiği takdirde kendisi veya ikinci kadın boş olmak şartıyla, bir kadını tezevvüç sahih ve şart muteberdir." şeklinde geçer.

2.2.5. Geçerlilik Bakımından Evlenme Akdinin Çeşitleri

2.2.5.1. Sahih Evlenme Akdi

Unsur ve şartları tam olan evlenme akdine sahih evlenme akdi denir. Böyle bir evlilik, evliliğin bütün hukuki sonuçlarını doğurur.⁸⁸ Sahih evlilik gerçekleştikten sonra eşler arasında doğan hakları üç başlıkta ele alabiliriz.

2.2.5.1.1. Kocanın karısına karşı vazifeleri

1. Erkek kadına mehir ödemekle mükellef olur.
2. Erkek, evlilik süresince ve evliliğin sona ermesi durumunda belirlenen süreler içinde kadının nafakasını temin etmekle yükümlü olur.
3. Erkek birden fazla evlilik yapmışsa eşler arasındaki adaleti de sağlamakla mükellef olur.
4. İyi geçinmek ve iyi davranmak yine erkeğin mükellefiyetleri arasındadır.⁸⁹

⁸⁷ Yaman, a.g.e., s. 41.

⁸⁸ Döndüren, a.g.e., s.,250; Bkz.,Hukuk-ı Aile Kararnamesi md., 69; Yaman, a.g.e., s.42.

2.2.5.1.2. Kadının Kocasına Karşı Vazifeleri

1. Şart koşulan mehri almak şartıyla kocasının evine gitmek ve ona tabi olmak kadının vazifesidir.
2. Dinin müsaade ettiği durumlar dışında kocasının izni olmadan evden ayrılmamak.
3. Kadın kocasının isteklerini dinin müsaade ettiği daire içinde yerine getirmekle görevlidir.

2.2.5.1.3. Karşılıklı Doğan Haklar

1. Doğacak çocukların nesepleri sabit olur.
2. Eşlerden birisi ölürse geride kalan ölen kişiye varis olur.
3. Evlenmeden dolayı oluşan nikâh manileri ortaya çıkar.
4. Dinin sınırları içerisinde eşlerin birbirinden istifade hakkı doğar.⁹⁰

2.2.5.2. Fasit Evlenme Akdi:

Kuruluş şartları tam olmakla beraber, sıhhat yani geçerlilik şartlarında bir eksiği bulunan veya şart üzerinde ihtilaf bulunan evlilik akdi fasittir.⁹¹

Bu akit cinsel birleşme olmadığı takdirde hiçbir hukuki sonuç doğurmaz. Eğer birleşme olursa şu sonuçlar doğar.

1. Ortalama mehir ile taraflar arasında belirlenmiş olan mehirden hangisi az ise kadın onun üzerinde hak sahibi olur.

⁸⁹ Bkz., Karaman, a.g.e., I/333, Bkz., Vehbe Zuhayli, İslam Fıkı Ansiklopedisi, I-IX, Risale Yay.,İstanbul, 1994, 9/ 77-86.

⁹⁰ Sahih Evliliğin Neticeleri Konusunda Bkz., Karaman, a.g.e., I/333, HAK., md.,69-70.

⁹¹ Karaman, a.g.e., I/334.

2. Akit tarihinden başlamak üzere en az altı ay, en fazla bir yıl geçtikten sonra doğan çocuğun nesebi sabit olur.

3. Evlilikten doğan hısımlık gerçekleşir.

4. Eğer ayrılma olursa iddet beklemek gerekir ve bu süre içerisinde nafaka zorunluluğu doğar.⁹²

2.2.5.3. Batıl Evlenme Akdi Ve Mut'a Nikâhı

Kuruluş şartlarında bir eksiklik bulunan ve asla nikâh hükümleri gerektirmeyen ⁹³ akde, batıl evlenme akdi denir. Cinsel birleşmenin olup olmaması da bu durumu değiştirmez. ⁹⁴ Yalnız Ebu Hanefi (150/767) eğer aralarında evlenme yasağı bulunanlar evlenmişse, doğacak çocuğun babasız kalmaması için bu evliliği batıl değil fasit saymıştır.⁹⁵ HAK md.54'te bu kanunlaştırılmıştır.

2.2.6. Devamlı Evlenme Manileri

2.2.6.1. Kan Yoluyla

1. Usul: ana, nine, baba, dede

2. Furû: Oğul, kız ve bunların çocukları

3. Ana-Babanın Furû'û ve Bunların Çocukları: kardeşler ve kardeş çocukları.

⁹² Daha Geniş Bilgi İçin Bkz.,Döndüren, a.g.e, s. 252-253; Bkz.,Yaman, a.g.e., s. 43.

⁹³ Bilmen, a.g.e., 2/6; Mut'a nikahı için bkz., Kıyıcı, a.g.e., s. 59-60.

⁹⁴ Döndüren, a.g.e., s. 254; Bkz.,Yaman, a.g.e., s.43.

⁹⁵ Bkz., İbn Kudame Abdullah b. Ahmed, (v. 620/1223), el- Muğni, I-XII, Beyrut,1392/1972, VII/13,118.

4. Dede-Ninenin Furû'û: amca- hala, dayı-teyze. Bunların çocukları ikinci derece oldukları için evlenme engeline dahil olmazlar.

2.2.6.2. Evlilik Yoluyla Oluşan Maniler

1. Usulün Eşleri: Baba ve dedenin eşleri yani üvey anne ve babalar.
2. Furû'un Eşleri: Çocuk veya torun eşleri yani gelinler.
3. Hanımın Usulü: Kayınvalide ve nineler.
4. Hanımın Furû'û: Üvey kızlar.

Eğer hanımla evlenme olmuş ve cinsel birleşme olmadan boşanma meydana gelmişse başkasından olma üvey kızla evlenilebilir. Fakat cinsel birleşme olursa üvey kızla evlilik ebediyen haram olur. İlk üç maddede nikâh yapmak yeterli sebeptir.⁹⁶

2.2.6.3. Süt Emzirme Yoluyla Oluşan Maniler

"Sizi emziren sütannelerinizi ve sütkardeşlerinizi size haram kıldırdı..."⁹⁷
Ayeti süt emzirmenin bir evlilik engeli olduğunu ifade etmektedir. Sütkardeşliğinin ortaya çıkabilmesi için çocuğun ilk iki buçuk yaş içerisinde az bir miktar emmesi yeterlidir.⁹⁸

2.2.7. Geçici Evlenme Manileri

Altı maddede ifade edebileceğimiz bu maniler belirli hallerde ortadan kalkarlar. Bu sebeple maniler geçicidir.

⁹⁶; Buhari, "Nikah",20; Müslim "Rada" I; Ebu Davud, "Nikah",6; Müsned, I/275; bkz.,Yaman a.g.e., s. 34;Döndüren, Delileriyle İslam İlmihali, Erkam Yay., İstanbul, 1991, s. 631-641.

⁹⁷ Nisa 4/23.

⁹⁸ Schacht , a.g.e., s. 162.

1. Din Farkı:

Geçici bir engeldir. Eğer taraflar İslam'ı kabul ederse engel ortadan kalkar.⁹⁹

2. Üç Kere Boşama:

Bir erkek eşini üç kere boşasa artık onunla evlenemez. Onunla tekrar evlenebilmesi için, kadının bir başkasıyla evlenip normal yolla boşanması ya da kocasının ölmesi gerekir.¹⁰⁰

3. İddete Bağlı Engel:

Boşanma, ölüm veya fesih sebeplerinden birisiyle sona ermesi durumunda kadın belli bir müddet beklemek durumundadır.¹⁰¹

4. Çok Eşliliğe Bağlı Evlenme:

Aynı anda en fazla dört eşle evlenilebilir. Beşinci eş alınamaz.¹⁰²

5. Kadının Evli Olması:

Evli bir kadınla nikâh yapılamaz.¹⁰³

6. Zevcenin Hısımlı Olma:

Birden fazla evlilikte, evlenilmek istenen bayanlardan birisinin erkek olduğu varsayıldığında diğeri ile evlenmesi yasak ise onların ikisini bir nikâh altında birleştirmek de yasaktır.¹⁰⁴

⁹⁹ Bkz. Schacht, a.g.e., s. 140; Döndüren, Delilleriyle İslam Hukuku,s. 223-228.

¹⁰⁰ Bakara, 2/228-229.

¹⁰¹ Bakara, 2/228.

¹⁰² Nisa, 4/3.

¹⁰³ Nisa, 4/24.

2.3. NİKÂH AKDİNİN SONA ERMESİ VE SONUÇLARI

Nikâh akdi kurulurken çok ince detayların bile düşünülmesi evliğin bir ömür boyu sürmesi düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Toplumdaki genel anlayışa göre de eşler arasında ki bu hukuki münasebet bir ömür boyu sürmesi gerekir şeklindedir. Bu birlikteliğin elbette eşler kadar topluma da büyük faydaları vardır. Çünkü toplumun en küçük yapı taşının dağılması toplumun da dağılıp bozulmasını beraberinde getirecektir.

Fakat mutluluk ikliminde yaşansın diye kurulan evliliğin devamı üzüntü, işkence ve sıkıntı anlamı taşıyorsa bu durumda hukuki birliktelik olan evlilik yine hukuki yollarla sona erdirilmelidir. Günümüzdeki hukuk anlayışı da bu şekildedir.¹⁰⁵

İslam Hukuku bu konuda öncelikle kurulan birlikteliğin devamının sağlanmasını arzulamaktadır. Evliliğin sebepsiz yere bozulmasına bazı manevi ağır yaptırımlar uygulamaktadır, bununla birlikte ayrılmanın kaçınılmaz olduğu durumlarda karşılıklı rıza ile belli sebeplere bağlı olarak ya da gerektiğinde yargı yoluyla evliliğin sona erebileceğini kabul etmektedir.

¹⁰⁴ Yaman, a.g.e., s. 37; Schacht, a.g.e., s. 168.

¹⁰⁵ Bkz. Velidedeoğlu, Aile Hukuku, s. 178.

2.3.1. Boşama (Talak)

Talak "Belli sözlerle evlilik bağına çözmek ve kaldırmak" anlamlarına gelir.¹⁰⁶ İslam Hukukunun genel kanaatine göre erkeğin tek taraflı iradesiyle evliliğe son vermesi anlamında kullanılmaktadır.¹⁰⁷ Boşama ve boşanmanın önünü tamamen kapatmamakla beraber Kur'an'da " Boşama iki defadır. Bundan sonra ya iyilikle tutmak ya da güzellikle salıvermek vardır."¹⁰⁸ İfadesi geçer. Hadiste ise "Meşru olduğu halde Allah nezdinde en sevimsiz olan şey boşamadır"¹⁰⁹ ifadesi boşama her ne kadar meşru olsa da genel kanaatin evliliğin devamından yana olduğunu göstermektedir.

2.3.1.1.Boşama Çeşitleri

2.3.1.1.1. Dönüslü Olup Olmamasına Göre:

İddet içerisinde kocanın hanımına tekrar dönüp dönememesine göre ric'i ve bain olarak ikiye ayrılır.

2.3.1.1.1.1. Ric'i Talak:

Yeni bir evlilik akdine ve yeniden mehir vermeye gerek kalmadan kocaya tek taraflı iradesiyle iddet süresi içerisinde boşadığı eşine dönme imkânı veren boşamaya denir.¹¹⁰ Bu durumda koca isterse boşanma iddeti içerisinde hanımının rızası olsa da olmasa da yeni bir akde gerek

¹⁰⁶ Bkz, İbnu'l Hümmam, Kemalüddin Muhammed b. Abdülvahid, Fethu'l Kadir,I-X, Kahire, 1389/1970, III/20-21.

¹⁰⁷ Aydın, İslam-Osmanlı Aile Hukuku, s. 36.

¹⁰⁸ Bakara, 2/229.

¹⁰⁹ Ebu Dâvûd, "Talak" 3.

¹¹⁰Bkz., İbn Kudame, el- Muğnî, 7/403; Karaman, a.g.e., I/358.

kalmadan ona dönebilir. Eğer iddet içerisinde tekrar dönüş olmazsa boşama bain hale gelir.

2.3.1.1.1.2. Bain Talak:

Evliliği kesin olarak sona erdiren, yeni bir nikâh ve yeniden mehir tespiti olmadan dönüş imkânı tanımayan boşama şekline bain denilmektedir.¹¹¹ Bu boşamada evlilik birliği hemen sona erer. Fakat üçüncü boşama hakkı kullanılmamışsa gerek iddet içerisinde gerekse iddetten sonra yeni bir nikâh akdiyle tekrar evlenebilirler. Bu dönem içerisinde mehir muaccel hale gelir. Hemen ödenmesi gerekir. Bain talakın sonucunda kadına ödenecek nafaka ve bu süre içerisinde kadının koca evinde oturabilmesi dışında bütün haklar düşer. Ayrıca karı koca arasındaki mirasçılığa da engel olur.¹¹²

2.3.1.1.2. Sünnete Uygun Olup Olmamasına Göre

2.3.1.1.2.1. Sünnî Talâk:

Sünnî talaka göre¹¹³ boşamanın gerçekleşebilmesi için kadının hayız görmediği ve son hayızından itibaren cinsel ilişkide bulunulmadığı bir dönemde bir boşama hakkının gerçekleşmesi gerekmektedir.¹¹⁴

¹¹¹ Karaman, a.g.e., I/359.

¹¹² Hukuk-i Aile Kararnamesi, md.,117-118.

¹¹³ Buhari, "Talak" I, Hadiste geçen " O, eşine dönsün, hayız dan temizleninceye kadar onu evde barındırsın, sonra yeniden hayız görüp tekrar temizlenince isterse onunla ilişki kurmadan yeniden boşasın! İşte yüce Allah'ın, kadınların içinde boşanmasını emrettiği iddet budur."

¹¹⁴ Karaman, a.g.e., I/359.

2.3.1.1.2.2. Bid'î Talak:

Bir temizlik dönemi içerisinde birden fazla boşamak sünnete aykırıdır ve buna bid'î talak denilir. İslam'a göre insanların ellerindeki haklar onlar için birer emanettir ve hiçbir hak sınırsız değildir.¹¹⁵ Erkeğin üç boşama hakkını da bir seferde kullanmasını İslam âlimleri hoş karşılamamışlardır. İslam hukukçuları kadınları özel günlerinde boşamanın yasaklandığı konusunda ise hemfikirdirler.¹¹⁶

Fakihlerin çoğunluğu böyle bir boşama yapanın günahkâr olacağını, yapılan işin de bidat ve haram olacağı konusunda ittifak etmekle beraber talakın geçerli olup olmayacağı konusunda hararetli tartışmalar yapılmıştır. Ama tercihe şayan olan görüş " Bir temizlik süresince veya bir mecliste sadece bir boşama olur" görüşünü savunanlarındır.¹¹⁷

2.3.1.1.3. Karşılıklı Rıza İle Boşanma(Muhâla'a):

Boşama hakkı erkeğin olmakla beraber bazı durumlarda kadının girişimiyle ve yine kadının vereceği bir bedel veya karşılıklı rıza ile evliliğin sona erdirilmesidir.¹¹⁸ Kur'an'da geçen "... Boşanma karşılığında mehir vs.den kadının vereceği bedelde ne veren kadına nede alan erkeğe bir günah yoktur"¹¹⁹ ayeti bu durumun meşruiyetini göstermektedir.¹²⁰

¹¹⁵ " Hak" hakkında daha geniş bilgi için bkz., Ali Bardakoğlu, " Hak",DİA, XV/142

¹¹⁶ Nihat Dalgın, İslam Hukukunda Boşama Yetkisi, Etüt Yay., Samsun, 1999, s.36 vd.

¹¹⁷ Geniş Bilgi İçin Bkz., Karaman, a.g.e., I/360-364;Yaman, a.g.e., s.72.

¹¹⁸Geniş Bilgi İçin Bkz., Karaman, a.g.e., I/366-367;Yaman, a.g.e., s.72-73.

¹¹⁹ Bakara, 2/229; Bkz., Kıyıcı, a.g.e., s.,72-73

¹²⁰ "Muhala'a" hakkında daha geniş bilgi için bkz., İzzet Sak - Alaattin Aköz, Osmanlı Toplumunda Evliliğin Karşılıklı Anlaşma İle Sona Erdirilmesi: Muhala'a (18. Yüzyıl Konya Şer'îye Sicillerine Göre), Türkiyat Araştırmaları Dergisi, sayı 15, Bahar, 2004, s. 91-140.

2.3.1.1.4. Yargı Yoluyla Boşanma(Tefrik):

Bundan önceki boşama veya boşanmalarda tercih, yargıya müracaata gerek kalmadan tarafların kendi tasarruflarına bırakılmıştır. Ayrıca hâkimin tefrik kararı daha önceki konularda evlilik şartlarında hukuki veya meşru bir eksiklik veya velinin belli şartlardaki başvuruları ile olmakta idi. Bu durumda ise kadının belli şartlar dâhilinde, evliliğin ıstırap haline dönüşmesinin önüne geçilebilmesi için yargıya başvurusu yoluyla evliliğin sona erdirilebileceği görülür.

Kocanın kayıp olması, kadın için ıstırap olacak bir kusur veya hastalığın bulunması, geçimsizlik gibi nedenler kadın boşanma nedenlerinde sayılmıştır.¹²¹

2.3.1.1.5. İla:

Bir kimsenin dört ay veya daha fazla bir zaman hanımına yaklaşmayacağına dair Allah adıyla yemin etmesi veya yaklaşmayı ağır bir ibadete bağlamasıdır. Bir cahiliye âdeti olan "ila" İslam tarafından da kabul edilmiş ancak süresi dört aya indirilmiştir. Bu müddet bitinceye kadar koca, karısına yaklaşmazsa müddetin bitmesi ile Hanefilere göre bir bain talak olur.¹²² Delili " Kadınlarına yaklaşmaya yemin edenler dört ay beklerler. Eğer bu süre içerisinde yeminlerinden dönerlerse kuşkusuz Allah, her şeyi çok bağışlayan ve çok merhamet edendir. Eğer boşamayı kast ederlerse kuşkusuz Allah, her şeyi çok iyi işiten, çok iyi bilendir."¹²³ Ayeti kerimesidir.

¹²¹ Hukuk-ı Aile Kararnamesi, md., 119-131; Mısır Aile Kararnamesinde ise nafakayı temin edememek, hastalık ve kusur da tefrike başvurulabilecek durumlara eklenmiştir.

¹²² Kıyıcı, a.g.e., s. 73.

¹²³ Bakara, 2/226-227.

2.3.1.1.6. Li'an:

Erkeğin karısına zina isnat etmesi ve bunu dört şahitle ispat edememesi durumunda karşılıklı yemin etmelerine lian denilir. Bu durumda sona erdirilen evlilik Ebu Hanefi'ye göre bain sayılır fakat büyük çoğunluğa göre de eşler ebediyen birbirlerine haram olurlar.¹²⁴ Kur'an-ı Kerim'de ki şu ayeti kerime ise bu durumun delili olup şeklini de şöyle açıklamaktadır. " Eşlerine zina isnadında bulunup da kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince, onların her birinin şahitliği, kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ederek şahitlik etmesi, beşinci defa da, eğer yalan söyleyenlerden ise Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını dilemesidir. Kadının da dört defa şahit tutup yemin etmesi, beşinci defasında da kocası doğru söyleyenlerden ise Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesi kendisinden cezayı kaldırır."¹²⁵

¹²⁴ Karaman, a.g.e., I/376-377; Yaman, a.g.e., s. 78-7.

¹²⁵ Nur, 24/6-9.

2.4. EVLİLİĞİN SONA ERMESİNDEN DOĞAN NETİCELER

Nikâh akdi adından da anlaşılacağı üzere hukuki bir akittir. Bu akdin sona ermesi de bir takım sonuçlar meydana getirecektir. Bu sonuçların bir kısmı eşleri, bir kısmı da çocukları ilgilendirecektir. Evlilikten sonra meydana gelen durumlarda iddet ile çocukların bakım ve terbiyesi, genellikle problemlerin ortaya çıktığı kısımlardır. Bu yüzden kısaca bu konulara değineceğiz.

2.4.1. İddet Kavramı:

Fıkıh terimi olarak kocası ölen, boşanan veya evliliği feshedilen kadının mutlaka beklemesi gereken süredir.¹²⁶

İddetin,¹²⁷ öncelikle kadının hamile olup olmadığının anlaşılmasını sağlamak, boşanma ric'i ise geri dönüş için kocaya belli bir süre tanımak, eğer koca ölmüş ise kadının ona vefasını göstermek için kadına belli bir süre tanımak gibi gaye ve hikmetleri vardır.¹²⁸

2.4.2. İddet Çeşitleri:

2.4.2.1. Talak veya Fesih İle Evliliği Sona Eren Kadının İddeti:

Kur'an'da " Boşanan kadınlar üç kuru beklerler"¹²⁹ şeklinde geçmektedir. Burada ki 'kur' Ebu Hanefi'ye göre iddet bakımından hayız, Şafii ve Malik'e göre ise temizlik manası taşır. Bu ikinci anlayışa göre temizlik içinde boşanan kadın üçüncü hayız başlar başlamaz iddetini tamamlamış olur.¹³⁰

¹²⁶ Yaman, a.g.e., s. 87.

¹²⁷ İddet kavramı için bkz., Kıyıcı, a.g.e., s. 74-75.

¹²⁸ Bilmen, a.g.e., 2/394;Karaman, a.g.e., I/382.

¹²⁹ Bakara, 2/228.

¹³⁰ Karaman, a.g.e., I/383.

2.4.2.2. Kocanın Ölümüyle Evliliği Sona Eren Kadının İddeti:

Kur'an-ı Kerim'de "İçinizden ölenlerin geride bıraktıkları eşler, dört ay on gün iddet beklerler."¹³¹ Ayeti kocası ölen kadının iddetini belirlemektedir. Eğer koca vefat ettiğinde kadın hamile değilse bu süreyi bekler.

2.4.2.3. Hamile kadının iddeti:

"Hamile kadınların iddetlerinin sonu, çocuklarını doğurmalarıdır."¹³² Doğum kocasının ölümünden kısa bir süre sonra olsa bile durum değişmez.

2.4.2.4. Küçüklükten veya yaşlılıktan dolayı hayız görmeyen kadınların iddeti:

Henüz ergenliğe ulaşmamış kızların evlendirilmeleri pekte tasvip edilen bir şey değildir. Nitekim " On iki yaşını tamamlamamış olan erkek çocuk ile dokuz yaşını tamamlamamış kız çocuk hiçbir kimse tarafından evlendirilemez"¹³³ şeklinde Osmanlı zamanında kesin kayıt konulmuştur.

" Kadınlarınızdan artık ay halinden ümit kesmiş olanlarla, hiç ay hali görmeyenlerin iddeti, şüphe ederseniz bilin ki üç aydır."¹³⁴ Bu konuda sınır olarak ta adet görme döneminde en alt yaş dokuz, üst yaş on beş, yaşlılarda ise elli beş yaşını tamamlama sınır olarak kabul edilmiştir.¹³⁵

¹³¹ Bakara, 2/234.

¹³² Talak, 65/4.

¹³³ Bkz., Hukuk-ı Aile Kararnamesi, md.,7.

¹³⁴ Talak, 65/4.

¹³⁵ Bkz., İbn Kudame., a.g.e.,8/86-87; Bilmen, a.g.e., 2/373.

2.4.3. İddetin Hukuki Sonuçları

1. Talak veya fesih iddeti bekleyen kadının yiyecek, giyecek ve barınma ihtiyaçları iddet süresince kocası tarafından karşılanır.¹³⁶

2. Kocanın ölümünden dolayı iddet bekleyen kadın, kocasının mirasından belli oranda pay alacağından ayrıca iddet nafkasına gerek kalmaz.¹³⁷

3. Kadın, iddetini bitirmeden başkası ile evlenemez ve nişanlanamaz. Bu konuda teklifte bulunulamaz. Vefat iddetini bekleyene sadece evlenme konusunda imada bulunulabilir.¹³⁸

4. Eşler İddet bitimine kadar aynı evde kalacakları için birbirleriyle olan ilişkilerinin sınırı da boşamanın türüne göre belirlenir. Ric'i olursa akde gerek kalmadan birlikte olabilirler ama bain olursa tekrar akit yapılması gereklidir.

5. Kadın iddet içerisinde iken doğum yaparsa çocuğun nesebi babaya ait olur.¹³⁹

6. İddet bitmeden eşlerden birisi ölürse ve boşama ric'i olursa eşler birbirine mirasçı olurlar ama bain talak ise veya son boşama haklarını da kullanmışlarsa mirasçı olamazlar.¹⁴⁰

¹³⁶ Bkz., Yaman., a.g.e., s.91.

¹³⁷ Bkz., Malik b. Enes (v. 179/795), el-Müdevvenetü'l-Kübra, I-V, Darüs Sadır,(el-Müdevvene), 2/475.

¹³⁸ Bkz., Bakara, 2/235.

¹³⁹ Bkz., Yaman, a.g.e., s.92

¹⁴⁰ Bkz., Yaman, a.g.e., s.92.

2.4.4. Çocukların Bakımı ve Terbiyesi (Hadâne)

Evlilik sona erdiği zaman evlilikten olan çocukların da belirli hakları vardır. Başlıcaları; neseplerinin sabit olması, emzirme döneminde iseler emzirilmeleri, bakımları ve terbiye edilmeleridir.¹⁴¹

2.4.4.1. Hadâne hakkı:

Annenin şefkat, merhamet duyguları ve bu konudaki fitri eğilimlerinden dolayı çocuğa bakma konusunda öncelik anneye aittir.

Hatta boşanmış bir kadın, eşinin çocuğunu kendisinden almaya çalıştığını Peygamberimize (sav) şikâyet edince Peygamberimiz (sav) "Başkası ile evlenmediğin sürece onun üzerinde önce sen hak sahibisin" diye kadına cevap vermiştir.¹⁴²

2.4.4.2. Hadâne süresi:

Hukukçular, hadâne süresinin genel olarak çocuğun kendi başına yemek yiyebileceği yaşa kadar olduğunu belirlemiştir. Bu süre erkeklerde yedi ile dokuz yaşlarına kadar, kızlarda ise dokuz ile on bir yaşlarına kadardır. Malikiler biraz daha detay düşünmüş olup süreyi erkeklerde ergenlik çağına kadar, kızlarda ise evleninceye kadar uzatmışlardır.¹⁴³

¹⁴¹ Bkz., Yaman, a.g.e., s.92; Karaman, a.g.e., I/395.

¹⁴² Bkz., Ebu Davud, "Talak "35

¹⁴³ Hadâne süresi için bkz. , Karaman, a.g.e., I/396; Yaman, a.g.e., s.94.

2.4.4.3.Hadâne masrafları:

Zaruri ihtiyaçları dışındaki bakım masrafları varsa çocuğun kendi malından karşılanır. Eğer yoksa babası tarafından oda fakir ise diğerk nafaka borçlusu akrabaları bununla yükümlüdürler.¹⁴⁴

2.4.5. Miras

Miras bırakan kişi için muris veya muverris terimi kullanılır. Bir kimse ölmeden önce muris olamaz. Miras bırakanın hakiki bir şahıs olması gerekir.¹⁴⁵ Miras hukuku hem eski hem de yeni hukuk sistemlerinde aynı muhtevaya sahip olan bir hukuk disiplindir. Ölen gerçek şahsın terekesinin kimlere, nasıl ve ne şekilde intikal edeceğini tayin ve tespit etmek miras hukukunun konusudur.¹⁴⁶ Ölüme bağılı tasarruflar yani vasiyet de bunu içerisindedir.¹⁴⁷ Mirasın nasıl taksim edileceği Kur'an da açıkça ifade edilmiştir.¹⁴⁸

2.4.5.1. Mirasçı Olmanın Şekilleri

2.4.5.1.1. Kan hısımlığı:

Nesebi hısımlıklar kesin olarak mirasçılık sebebidir. Ashabı feraiz, asabe ve zevil eham diye üçe ayrılır.¹⁴⁹ Bunlar kişinin usulu ve furuu dur. Kan hısımlarının ne oranda pay alacakları kitap, sünnet ve sahabe tatbikatıyla belirlenmiştir. Kan hısımlarının bir kısmının da ne kadar pay alacağı

¹⁴⁴ Bkz., Karaman, a.g.e., I/395-396.

¹⁴⁵ Hamza Aktan, Mukayeseli İslam Miras Hukuku, İşaret Yay., İstanbul, 1991, s. 29.

¹⁴⁶ Bkz., Kıyıcı, a.g.e., s. 76-80.

¹⁴⁷ Cin - Akgündüz, a.g.e., s.123 ; Fetavayı Hindiye , 2/265.

¹⁴⁸ Bkz., Nisa, 4/11-12.

¹⁴⁹ Keskiöğlü, a.g.e., s. 276.

belirlenmemiştir. Onlar pay sahipleri paylarını aldıktan sonra, asabe yani geriye kalanı paylaşırlar.

2.4.5.1.2. Evlenme:

Muteber bir evlilik karı-kocayı birbirine mirasçı yapar. Zifaf ve sahih halvet şart değildir.

2.4.5.1.3. Velâ:

Sözlükte dostluk ve yardım anlamlarına gelir. Azatlı köle ile efendisi arasında olan ve nesebi belli olmayan birisiyle yapılan mirasçılık sözleşmesi bunlardandır. İhtida Mevlalığı yani bir gayri müslimin İslamiyet'i kabul etmesine vesile olan bir Müslüman'ın Mevlalığıdır.¹⁵⁰ Velalıkta nikâhla bir bağ oluşmaz fakat İslam'ın hoşgörüsünün bir göstergesidir. Sen benim varisim ol denilerek yapılır.

2.4.6. Nafaka

Nafaka sözlükte çıkmak, gitmek, sarf etmek, bir insanın sarf ve infak ettiği şeyler anlamına gelir. Nafaka, yiyecek, giyecek, barınma yani ayrı bir ev veya hiç değilse kapısı kilitlenebilecek ayrı bir oda, zenginler için bir hizmetçi ve bunlara tabi olan şeylerdir.¹⁵¹ Nikâhlı kadının nafakası yani boğazı, giyimi ve meskeni, kendisi yaşlı ve gayri Müslime olsa veya kocası fakir olsa dahi kocasına vaciptir.¹⁵²

¹⁵⁰ Cin - Akgündüz, a.g.e.,s.133; Aktan, a.g.e., s. 36-38.

¹⁵¹ Fetavayı Hindiye, 16/276; Orhan Çeker, Nafaka Kanunu, Ebru Yay., İstanbul, 1985, s. 17; Schacht, a.g.e., ts., s.173.

¹⁵² El Hac Mehmed Zihni, a.g.e., s. 676; Çeker, a.g.e., s. 48; bkz., Ömer Ferruh,İslam Aile Hukuku, s. 106.

Nafaka borcunun yerine getirilmesi, kocanın evin normal ihtiyaçlarını gidermesi şeklinde olur. Koca bu görevini yerine getirmezse, kadın mahkemeye başvurup nafakasını takdir ettirebilir. Bu durum evin nafakasını kocanın ihmal etmesi, kaybolması veya nafakayı bırakmadan yolculuğa çıkması durumlarında geçerlidir. Mesken konusunda ise şunlara dikkat etmek gerekir. Birincisi, muaccel mihrini alan kadın kocanın evine taşınmak zorundadır. İkincisi, koca varsa gayri mümeyyiz çocuğundan başka hiçbir yakınını, ikinci eşini dahi aynı evde oturtamayacağı gibi, kadında küçük çocuğu dâhil hiçbir yakınını kocasının evinde oturtamaz.¹⁵³

Nafakalar bir tür sosyal sigortadır; acil yardım sigortasıdır; Maddi gereksinimi karşılar ve kendi başına geçinemeyen kişiye, olanaklar elverdiğince yardım edilmesini amaçlar. Nafakanın tutarı ise alacaklının maddi gereksinimi ile borçlunun ekonomik durumuna göre belirlenir.¹⁵⁴

Babanın çocuklara karşı da nafaka mükellefiyeti vardır. Erkeklerin nafakası rüşd yaşına kadar, kızlarınsı ise evleninceye kadar devam eder.¹⁵⁵

Anne ve baba da nafaka sorumluluğunun içerisine girer. Her ne şartta olursa olsun fakir ana babaya, büyük baba ve büyük anneye bakmak şarttır. Birden çok çocuk olması durumunda nafaka, kız, erkek ve din ayrımı olmadan bütün çocukların üzerine eşit olarak borçtur. Fakat kişinin usulu ve karısı hariç kâfir akrabaya nafaka mükellefiyeti yoktur. Mükellef olmak için akrabaların da Müslüman olması şarttır. Zira din ayrılığı miras manilerindedir.¹⁵⁶

¹⁵³ Cin - Akgündüz, a.g.e., s. 98.

¹⁵⁴ Hüseyin Hatemi - Rona Serozan, Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1993, s. 338-339.

¹⁵⁵ Ferruh ,a.g.e., s. 108; Karaman, a.g.e., I/ 401; Yaman, a.g.e., s. 56.

¹⁵⁶ Ferruh , a.g.e., s. 108–110.

2.4.7. Mehir (sadak veya sîdâk)

Mehir evlilik akdinin sıhhat şartlarından biridir. Evlilik akdinin gerçekleşmesiyle beraber erkeğin kadına vermeyi taahhüt ettiği bir miktar mal veya değerli eşyadır.¹⁵⁷

Kur'an'da da bunu ifade eden ayetler mevcuttur. Ve her halükarda erkek mehir ödeme konusunda mükelleftir. Mehir ödeme imkanı olmayanlara da tavsiyeler mevcuttur.¹⁵⁸

Kadınlara mehirlerini gönül rızası ile (cömertçe) verin; eğer gönül hoşluğu ile o mehrin bir kısmını size bağışlarsa onu da afiyetle yiyin.¹⁵⁹

Mehrin miktarı İmam Malike göre en az üç dirhem, Ebu Hanife'ye göre on dirhemdir. İmamı Şafii ise en az miktarı tayin etmemiştir. Şii'ler ise Hz. Ali'nin eşi Fatıma için verdiği miktar olan 500 dirhemi aşmamasını isterler.¹⁶⁰

1. Mehr-i Müsemma: Az veya çok eşlerin anlaştıkları mehir.

2. Mehr-i Misil: Evlilik akdi sırasında tayin edilmeyip kadının babası tarafından nikâh akdi tarihinde yaş, güzellik, bekâret gibi vasıflar bakımından, akran ve emsali olanların mehrine göre belirlenen mehir demektir.¹⁶¹ Erkeğin eve getirdiği hediyeler mehre girmez. Akit anından itibaren kadına bakmak erkeğin mükellefiyetindedir.¹⁶²

¹⁵⁷ Ferruh , a.g.e., s. 90; M. Yusuf Musa, Fıkh-ı İslam Tarihi, (Terc. Ahmed Meylani), İstanbul,1973, s. 333.

¹⁵⁸ Nur 24/,33; Ayet şöyledir: "Evlenme imkânını bulamayanlar ise; Allah, lütfu ile kendilerini varlıklı kılıncaya kadar iffetlerini korusunlar"; Mümteherine 60/10.

¹⁵⁹ Nisa, 4/4.

¹⁶⁰ Ferruh , a.g.e., s. 90.

¹⁶¹ Fetavayi Hindiye, XVI/ 260; Ferruh , a.g.e., s. 90-92.

¹⁶² Ferruh , a.g.e., s. 90-92.

II. BÖLÜM

3. RESMÎ OLMAYAN NİKÂH UYGULAMALARININ DOĞURDUĞU HAK ZAYİLERİ(DİNİ VE RESMÎ NİKÂH FORMLARI)

3.1. DİNİ NİKÂH / İMAM NİKÂHI FORMU

Taraflar arasında resmi bir akit yapılmadan özellikle tarafların birbirlerini tanıma devresi olan nişanlılık döneminde, resmi nikâh ihmal edilerek veya dini nikâh adı altında resmi nikâh dışı nikâh akdi yapılması, günümüzde sıkça rastlanan uygulamalardandır. Böyle bir akit medeni hukuk tarafından hem suç kabul edilmekte hem de yok sayılmaktadır. Mevcut hukuk sistemine göre nikâh akdi resmi merciler tarafından yerine getirilecek niteliktedir. Buna göre bu merciler dışında yapılan akitler geçersiz sayılmaktadır.¹⁶³ Evlenme kâğıdı taraflara ibraz edilmeden dini nikâh yapılamaz. Fakat resmi işlemten sonra devlet tarafından vaz olunan evlenme hükümleri hiçbir kimsenin dininin icaplarının yapılmasına ve dini nikâhın kısılmasına mani olmaz.¹⁶⁴

Dini nikâh yaptırma gereği ve gerekçeleri kişiler arasında değişmektedir. Buna bağlı olarak toplumda geniş bir uygulama alanına sahip olan bu nikâh akdinin yapılmasının nedenlerini şu şekilde sıralayabiliriz.

3.1.1. Her iki tarafın gerçek evlilik niyeti ile:

Günümüzde dini nikâhın yaygın olan sebeplerden birisi, nişanlılık döneminde evliliğin meşruiyetine sığınarak daha rahat görüşme yapabilmektir. Evlilik niyetinin olmasıyla birlikte tarafların bu evliliği hemen

¹⁶³ Ekrem Keleş, Dini Nikâh Adı Altında Yapılan Gayr-i Resmi Nikâh Akdinin Tahkim Yoluyla Sona Erdirilmesi, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı:3, 2004, s. 194.

¹⁶⁴ Egger A., Aile Hukuku, (Çev., Tahir Çağa), Kenan Matbaası, İstanbul, 1943, s. 102.

gerçekleştirmelerinde bazı engellerin bulunabilir. Bu zaman diliminde haliyle tarafların görüşme isteği mevcuttur. İki tarafında birbirini tanıma kaygı ve isteği bulunur. Bu sebeple sık sık bir araya gelip; birlikte zaman geçirirler. Bu durumun günaha yol açmaması için de dini nikâh kıyılır.

Bu durumun sakıncaları:

Bu durumdan ana-babada haberdardır. Karşılıklı rıza olduğu için görünüşte hiçbir sakınca yoktur. Fakat muteber bir evlilik sayıldığı için taraflardan birisi bazı haklarını talep ettiği zaman karşı tarafın direnmesi manevi sorumluluk doğurur.¹⁶⁵

Dinimizde aile hukukuyla ilgili meseleler teferruatlı bir şekilde açıklanmıştır. Fakat bu açıklamalara bakıldığında da tarafların daha rahat görüşebilmeleri için evlilik öncesi veya nişanlılık döneminde dini nikâh kıydırılmasıyla ilgili bir uygulama yoktur. Düğün öncesinde nikâh, aslında faydasından çok mahzuru olan bir uygulamadır. Dini hassasiyeti olan ailelerde görüşme esnasında yine gelin adayı tesettüre dikkat eder ve arada yine üçüncü şahıs olur. Bu kadarı için de nikâh yaptırmaya gerek yoktur.¹⁶⁶

Nikâh kıyıldığında karşılıklı bazı sorumluluklar ortaya çıkar. Ve bu vazifelerin taraflarca yerine getirilmesi gerekir. Diğer bir yönü her ne kadar nikâh yapılmış olsa da toplumda bunun nişan statüsünde algılanması ve bir anlaşmazlık olma durumunda ayrılmanın hemen ihtimal dairesinde görülmesidir. Evlilik çatısı altında yaşanacağından belki telafi edilebilecek bir hata, nişan safhasında nasılsa dönme imkânı var diye affedilmeyebilir. Bu ise ayrılığa veya kırgınlığa sebep olabilir. Eğer ayrılma sebebi erkek ise kadın bunun sıkıntılarını bir ömür boyu çekecektir. Çünkü erkek eve daha sık gelmeye başlayıp dışarıda birlikte dolaşacaklar ve zan altında kalacaklardır.

¹⁶⁵ Bkz., Karaman, Erişim: (<http://www.hayrettinkaraman.net/cgi-bin/cgiemail>), Erişim Tarihi: 29 Ocak 2006.

¹⁶⁶ İsmail Mutlu, Evlilik Aile, 3. baskı, Mutlu Yay., İstanbul, 1995, s.103.

Bir de cinsel birleşme olduysa sıkıntı daha da artacaktır. Eğer kadından ayrılma talebi geldiyse erkek cezalandırma yoluna gidebilir.¹⁶⁷ Bu sebeple kadını boşamazsa, bu halde kadın bir başkasıyla evlenemez. Evlense bile ömür boyu zina etmiş sayılır ki bu en büyük cezadır.¹⁶⁸

3.1.2. Tarafların evlenme niyetinin olmaması:

Tarafların aile birliği kurma gibi bir niyetleri yoktur. Yaşadıkları yerlerden çeşitli sebeplerle ayrılıp geçici olarak geldikleri şehirlerde, yaşanan cinsel hayatı meşru zemine oturtmak amacıyla dini nikâh kıyılır. Fakat bu nikâh geçici ve sonlanma süresi bellidir.

Bu durumun sakıncaları:

Mut'a nikâhı normal şartlar altında Sünnilere göre geçerli değildir.¹⁶⁹ Kuruluş şartlarında bir eksiklik olduğu için asla nikâh hükümleri taşımaz. Cinsel birleşmenin olması da durumda bir değişikliğe sebep olmaz.¹⁷⁰ Şiaya göre, evlenmediği takdirde zinaya düşme korkusu varsa geçerli olduğunu hatta bazı kayıtlarda normal hallerde bile geçerli olduğunu savunanlar da bulunmaktadır.¹⁷¹ Fakat tercih edilmesi gereken Sünnilerin görüşüdür.

¹⁶⁷ Evlendikten sonra boşanmayarak kadına eziyet verme hakkında bilgi almak için bkz, İla, s. 26.

¹⁶⁸ Mutlu, a.g.e., s.105.

¹⁶⁹ Mut'a nikahı hakkında bilgi almak için bkz., s. 20

¹⁷⁰ Bilmen, İslahat-ı Fıkhiyye, 2/6; Bkz., Döndüren, Delilleriyle İslam Hukuku, s. 254; Yaman, a.g.e., s. 43; Karaman, Erişim: (<http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/laikduzen/1/0144.htm>), Erişim Tarihi: 29 Ocak 2006.

¹⁷¹ Bkz., Karaman, Erişim: (<http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/laikduzen/1/0144.htm>), Erişim Tarihi: 29 Ocak 2006.

3.1.3.Aynı anda birden fazla evlilik yapma:

Ülkemizde resmi olarak yapılabilecek evlilik sayısı birdir. Bununla birlikte bazı erkekler eşlerinden haberli ya da habersiz birden fazla evlilik yapmaktadırlar. İlk evliliklerinden sonrakileri dini nikâh yoluyla meşrulaştırırlar.

Bu durumun sakıncaları:

İlke olarak İslam Hukukunda birinci eşine haber versin veya vermesin erkeğin ikici evlilik yapma hakkı vardır. Ancak bu ilke belirli şartlara bağlanmıştır. Bunların bir kısmı hukuki, bir kısmı ise ahlakidir. Eşe evlenme konusunda bilgi verilmemesi halinde ahlaki bakımdan iki yüzlülük, ahde vefasızlık söz konusu olacaktır. Bilgi verilmesi halinde ise birinci eş haklarını da alarak boşanmayı isteyebilecektir. Diğer sakınca ise alınan ikinci eşin her iki tarafın ailesi üzerinde ve özellikle çocuklar üzerinde bırakacağı olumsuz etkidir. İkinci eşle yapılan dini nikâh eşler arasındaki haramlığı kaldırır. Fakat yukarıda saydığımız olumsuzluklara karşın İslam Hukukunun uygulandığı yerlerde bu durumun kötüye kullanılması, aileye ve topluma zarar vermesi durumunda yönetici tarafından danışma yapılarak ikinci evlilikler yasaklanabilir ki bu durumda evlilikler hukuken de geçersiz olur.¹⁷²

3.1. 4. Resmi nikâhın geçerli sayılmaması:

Bazen insanların, yaşadıkları ülkede uygulanan yönetim biçimi sebebiyle resmi nikâhı geçerli saymazlar. Evliliğin sıhhat şartlarını zedelediği düşüncesiyle düğün gecesinden önce birde dini nikâh kıyarlar.

¹⁷² Karaman, Erişim: (<http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/laikduzen/1/0144.htm>), Erişim Tarihi: 29 Ocak 2006.

Bu durumun sakıncaları:

Öncelikle şunu bilmek gerekir; Nikâh akdini yapan kurumlar değil, taraflardır. Yani erkek ve kadındır. Kurumun yaptığı ise tescil ve ilan işini gerçekleştirmektir. Nikâh birdir ve şartlarını taşıyan tarafların şahitler huzurunda kıydırdığı nikâh akdi geçerlidir. Bunun muhtarlıkta, belediyede veya konsoloslukta olması bir şeyi değiştirmez. Buna imam nikâhı veya belediye nikâhı diye isim vermek sonucu değiştirmez. Şartlarına uygun nikâh geçerlidir ve ayrıca imam nikâhına da gerek yoktur. Fakat şartlara uygun bir akid değilse her nerede yapılırsa yapılsın geçersizdir.¹⁷³

3.1. 5. Üç defa boşananların tekrar geri dönmek istemeleri:

Bazıları eşlerini üç talakla boşadıktan sonra aynı eş ile tekrar evlenmek istemektedirler. İslam Hukuku böyle bir evliliğe, kadın başka birisiyle evlenip boşanmadan müsaade etmez. Bu sebeple kadın eski eşiyile tekrar evlenebilmek için başka bir erkekle dini nikâh yaptırdıktan sonra boşanır.¹⁷⁴

Bu durumun sakıncaları:

Bazı taklitçi fıkıhçıların verdiği fetvalar yüzünden üç kez boşama yapanların tekrar geriye dönmek istemeleri durumunda taraflara "hulle" adı verilen başka bir erkekle evlenme şartı koşulmakta ve bundan taraflar ciddi yaralar almaktadırlar.

Öncelikle boşama¹⁷⁵ yaparken kocanın akıl ve ruh dengesi yerinde olacaktır, öfkeye kapılmış olmayacaktır. Kocanın her aklına geldiğinde boşun demesiyle kadın boş olmaz. Kadın bir temizlik içerisinde ancak bir talak ile

¹⁷³ Bkz.,Karaman, Erişim: (<http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/laikduzen/1/0144.htm>), Erişim Tarihi: 29 Ocak 2006.

¹⁷⁴ Dini nikah çeşitleri için bkz., Erişim: (<http://www.hayrettinkaraman.net/cgi-bin/cgiemail>), Erişim Tarihi: 29 Ocak 2006.

¹⁷⁵ Boşama hakkında bilgi almak için bkz., s. 23 vd.

boşanır. Boşama kaç kez zikredilirse edilsin bir boşama yerine geçer. İkinci boşama temizlik dönemi başladığında cinsel ilişki vuku bulmadan yapılmalıdır. Aksi halde boşama geçersiz olur. Bu şartlar altında boşama bir anda değil aylar içerisinde yapılır. Böyle uzun bir sürede boşanan kişiler zaten kısa sürede tekrar geri dönmek istemez. İstemiş olsa bile birinci eş istedi diye başka bir erkekle evlenip tekrar boşanarak geri dönüş olmaz. Çünkü İslam'da evlilik süreli değil, devamlı yaşamak için yapılır. Bununda hukuki, sosyal, psikolojik ve ahlaki gerekleri vardır.

Yukarıda saydığımız şartlar dâhilinde evlilik yapmış bir hanım ikinci eşinin vefat etmesi veya onu boşaması durumunda iki tarafta istiyorsa birinci eşi ile tekrar evlenebilir. Bunun dışında yapılan uygulamalar bir oyun olduğu gibi İslam'a iftiradır.¹⁷⁶

¹⁷⁶ Bkz.,Erişim: (<http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/laikduzen/1/0144.htm>), Erişim Tarihi: 29 Ocak 2006.

3.2. RESMÎ/ MEDENÎ NİKÂH FORMU

Medeni veya modern hukuka göre aile, kadın ve erkeğin resmi bir muamele ile kendilerine karşılıklı haklar ve yükümlülükler yükleyecek bir biçimde birlik kurmaları anlamına gelir.¹⁷⁷ Bu karşılıklı haklar ve yükümlülükler arasında maddi yönden destek olma, cinsel sadakat gösterme, çocukların yetiştirilip eğitilmeleri ile bazı haklar ve ödevler göze çarpar.¹⁷⁸

Resmi nikâh denildiğinde yazılı bir hukuk sistemi ve bunu uygulayan bir devlet düzeni akla geliyor. Hâlbuki dünya üzerindeki devletleri gözden geçirdiğimizde yazılı hukuk sistemi olmayan devletler halen daha mevcuttur. İslam Hukukunda, hukuk pratiği anlamında tasnif yapılırken üç safhadan bahsedilir.¹⁷⁹ Bu tasniflere baktığımızda göze çarpan en önemli unsur hukukun sadece yazılı olması değil, bir sistemin bulunması ve yaşanan durum ne olursa olsun hukukta bir karşılığının olmasıdır. Türk medeni kanununda yetki verilenler ilgili maddede belirlenmiştir.¹⁸⁰

Nikâhın oluşum ve şartlarına bakıldığında ibadetlerden tamamen ayrılmakta olduğunu görüyoruz. İslam hukuku açısından bakıldığında her ne kadar dinin bir emri olması faktörü varsa da, nikâha dini demek İslam hukuku'ndaki nikâh akdini karşılamamaktadır. Olaya bu zaviyeden yaklaşıncı farklı nikâh tanımları da ortadan kalkmaktadır. İslam'ın öngördüğü nikâh

¹⁷⁷ Medeni nikah konusunda bkz.,
Erişim:<http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/makaleler/0130.htm>), Erişim Tarihi: 29 Ocak 2006.

¹⁷⁸ Adnan Güriz, Hukuk Başlangıcı, 9.baskı Siyasal Kitabevi, Ankara, 2003,s. 152.

¹⁷⁹ Birincisi İslam hukukunun kayıt altına alınmadan uygulandığı yerler (S. Arabistan ve Yemen gibi), ikincisi XIX. yy. sonrası mecellenin uygulandığı ülkeler (Suriye Ürdün ve Filistin gibi)ve üçüncü Osmanlı sonrası Hukuk-ı Aile Kararnamesinin uygulandığı dönem diye tasnifler yapılmaktadır.Ayrıntılı bilgi için bkz. Aziz El-Azme, Sosyal ve Tarihi Bağlamı İçerisinde İslam Hukuku, İz Yay., İstanbul, 1992, s. 235.

¹⁸⁰ TMK Madde 134: Birbiriyle evlenecek erkek ve kadın, içlerinden birinin oturduğu yer evlendirme memurluğuna birlikte başvururlar. Evlendirme memuru, belediye bulunan yerlerde belediye başkanı veya bu işle görevlendireceği memur, köylerde muhtardır.

anlayışı, evlilikle gerçekleşen hakların suiistimali ve kötü niyete karşı kesin ve net çözüm öneren bir yapıya sahiptir. Bu yapı, tarafların veya üçüncü şahısların evlilikle ilgili bir çözümsüzlük anında hukuk sisteminde bir çözüm arayabilmelerini hedef alıyor.

İslam hukukunda icap, kabul ve şahitlerin bulunmasıyla gerçekleşen nikâh akdinde haklar oluşmaktadır. Bununla beraber haklar, eğer hukuk sisteminde bir karşılık bulamıyor, taraflar oluşan bu haklarını elde edemiyorlar ve bundan zarar görüyorlarsa, resmi makamlarca tescili gerekli bir şart olarak önümüze çıkmaktadır. İslam hukuk tarihinde ise aile hukuku ile ilgili yazılı hukuk sisteminin çok sonraları gerçekleşmesi nikâhların resmi olmadığını göstermez. Mevcut hukukta nikâhın bir karşılığı ve ispatı mümkündür. Fakat günümüz açısından bakıldığında hukuk sisteminin yazılı olması nikâhlarında kayıt altına alınmasını gerekli kılmaktadır. Biz günümüz açısından incelediğimize göre bu konuda altı asırlık bir tarihe sahip Osmanlı Devleti'nde ki düzenlemeler bize nikâhın resmi mi yoksa dini mi olduğunu anlamamızda gerekli altyapıyı oluşturacaktır.¹⁸¹

Bursa şeriye sicillerinde bulunan Osmanlı kanunnamesi, nikâhla ilgili kanunlara ve umumi Osmanlı kanunnamelerindeki ilgili hükümlere çekirdek teşkil eder. Bu kanunnamenin tek nüshası vardır.¹⁸² Burada nikâhların resmi yapıldığının kanıtlarını bulabiliyoruz. Fatih dönemi kanunnamelerinde ise şu ifade geçiyor: "Sonra bu minval üzere tayin olundu ki, akd-i nikâh ve hüccet-i şer'îye ve nakl-i şahadet ve arzlardan binde yirmi beş akçe; yirmisi kadının, beşi hademe-i mahkemenin ola".¹⁸³ Burada da gördüğümüz gibi kıyılan nikâh

¹⁸¹ Osmanlı Devletinde Gayri resmi nikah akitleri için bkz., Abdullah Saydam, Trabzon'da Gayri Resmi Nikahın Doğurduğu Problemler ve Boşanma Davaları(1830-1884), Osmanlı Araştırmaları XX (Dergi), Enderun Kitabevi, İstanbul, 2000, s. 330-353 ; Osmanlı'da evlilik kurumu üzerine bkz., Mehmet Beşirli, XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Samsun'da Evlilik Kurumu Üzerine Bazı Bilgiler ve Uygulamalar, Pax Ottomania, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2001, s. 97-120.

¹⁸² Akgündüz, Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, Fey Vakfı Yay., İstanbul, 1990, I/586- V /136.

¹⁸³ Akgündüz, Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, I./ 191,586.

akitleri resmi kayda alınıyor ve ayrıca bir kısmı kadıya olmak üzere harç bile alınıyordu.¹⁸⁴

Osmanlı devletinde nikâh akdi üzerinde başlangıçtan itibaren devletin belli bir müdahalesi olduğu yapılan bir takım örfi düzenlemelerle bunun sağlandığı ve son olarak 1917 tarihli kararname ile evlilikler üzerinde devlet kontrolünün iyice belirginleştiği görülmektedir. Eğer nikâh kadı huzurunda kıyılmamışsa nikâhta bir din adamının da hazır bulunduğu görülüyor. Fakat imamlar her talep edildiğinde nikâh kıyamamışlardır. Bunun için önce mahkemeye başvurmak ve izin almak gerekmektedir.¹⁸⁵ Osmanlıda nikahı kıyan kişiler kadılar, naibler, veya mahallelerde imamlarıdır. Fakat bir takım suiistimallerin önlenmesi için imamların nikâh kıyabilmesi kadı veya naib gibi üst düzey yöneticilerden "izinname" alma şartına bağlanmıştır. Bu yöneticiler izinname almadan evlenen kimseleri tutuklayabilmişlerdir. İddet döneminde geçersiz evlilik yapılmaması için boşanmış eşlerinde izinname almaları gerekiyordu.¹⁸⁶ Üstelik kadıların kıydığı nikâhlar sicile, imamların kıydıkları ise bir deftere kaydedilmiştir.¹⁸⁷

¹⁸⁴ İslam âlimlerinin çoğu kadının ifa ettiği yargı görevi karşısında belli bir ücret almasını caiz görmüşlerdir., Akgündüz, Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, I/191.

¹⁸⁵ Cin, -Akyılmaz, Türk Hukuk Tarihi, s. 334.

¹⁸⁶ Abdurrahman Kurt, Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi (1839–1876), Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1998, s.24; Ayrıca TMK Md., 137 de şu kayıt geçmektedir: Başvurunun usulüne uygun olarak yapılmadığı veya evleneceklerden birinin evlenmeye ehil olmadığı ya da evlenmeye yasal bir engel bulunduğu anlaşılırsa, evlenme başvurusu reddolunur ve durum evleneceklerle yazıyla hemen bildirilir.

¹⁸⁷ Osmanlıda nikah defterleri ve devletin otokontrolü hakkında geniş bilgi için bkz., Alaaddin Aköz, XVI. Yüzyıla Ait Bir Nikah Defteri ve Bazı Değerlendirmeler, İstem, Yıl:2, Sayı:3, 2004, s.91-118; Ayrıca konuyla ilgili olarak Bkz., Kurt, a.g.e.,, s.25; Mehmet İpçioğlu, Konya Şer'iyeye Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi, Nobel Yay., Ankara, 2001, s. 23.

3.2.1.Dini Ve Resmi Nikâha Genel Bir Bakış

'Dini nikâh' kıymadan resmi nikâh yaptırılması, kanuni bir zorunluluktur. Medeni kanunumuzda ise nikâhın nasıl ve ne şekilde yapılacağı açıkça anlatılmaktadır.¹⁸⁸ Resmi nikâh yapılmadan, ' dini nikâh' yapılması kanunen suç olmakla birlikte çeşitli sebeplerle toplumda resmi nikâh kıyılmadan dini nikâh adı altında gayr-ı resmi nikâh yapılması uygulamalarının devam ettiği bilinmektedir.¹⁸⁹

Nikâh ile birlikte eşler arasında meşru ölçüler içerisinde cinsel tatmin helal hale gelir. Ayrıca nesep, nafaka, tazminat, miras gibi haklar da ortaya çıkar. Nikâh işlemi resmen tescil ettirilmediği sürece; nikâhtan doğacak hakların resmi teminat altına alınması mümkün olamaz. Aynı şekilde nikâha ilişkin ödevler hususunda da hukuki bir yaptırım bulunmaz. Bu sebeple resmi nikâh yapılmadan, herhangi bir hukuki yaptırımı bulunmayan gayr-ı resmi mahiyette 'dini nikâh' kıydırılması doğru değildir.¹⁹⁰

¹⁸⁸ TMK md., 141: Evlenme töreni, evlendirme dairesinde evlendirme memurunun ve ayırt etme gücüne sahip ergin iki tanığın önünde açık olarak yapılır. Ancak, tören evleneceklerin istemi üzerine evlendirme memurunun uygun bulacağı diğer yerlerde de yapılabilir.

Md., 142: Evlendirme memuru, evleneceklerden her birine birbiriyle evlenmek isteyip istemediklerini sorar. Evlenme, tarafların olumlu sözlü cevaplarını verdikleri anda oluşur. Memur, evlenmenin tarafların karşılıklı rızası ile kanuna uygun olarak yapılmış olduğunu açıklar.

Md., 143: Evlenme töreni biter bitmez evlendirme memuru eşlere bir aile cüzdanı verir. Aile cüzdanı gösterilmeden evlenmenin dinî töreni yapılamaz. Evlenmenin geçerli olması dinî törenin yapılmasına bağlı değildir.

¹⁸⁹ Keleş, a.g.e., s. 205.

¹⁹⁰ Faruk Beşer, Hanımlara Özel Fetvalar, Bilge Yay., İstanbul, 2003, s. 225-227; Keleş, a.g.e., s. 205.

En fazla dikkat gösterilmesi ve ciddiyetle yaklaşılması gereken kurumlardan birisi evliliktir. Bu kurumun yıpratılmaması gerekir. Dünyevi bir takım hedeflere ulaşmak veya gönül eğlendirmek amacıyla evlenilmez.¹⁹¹

Fakat nişan devresinde yaptırılan dini nikâhın bazı insanlar ve yine bu amaca hizmet eden bazı yayın organlarının ısrarla propagandasını yapıp teşvik ettikleri evlilik öncesi flörte şer'î bir kılıf olduğu da gerçektir.¹⁹²

Nikâhta en önemli hususlardan birisi, nikâhın duyurulmasıdır. Nikâh akdinin gizli tutulması, nikâhın amacıyla bağdaşmaz. Bu bakımdan evlenmeye karar veren kişilerin, ailelerinin bilgisi dâhilinde, öncelikle kanunen yetkili mercilere başvurarak nikâhlarını tescil ettirmeleri, nikâhın esprisine en uygun düşen tavidir. Çünkü evlilik, sadece şehvi arzuların tatminini sağlayan bir vasıta değil; dini, hukuki, ahlaki ve sosyal boyutu olan bir akittir. Bu sebeple topluma duyurulması ve belirli nitelikleri taşıyan şahitlerle belgelenmesi gerekir. Evlilik çağına gelmiş bir kişinin kendine denk biriyle evlenme hakkına sahip olmasına rağmen nikâhta sadece tarafların rızasıyla yetinilmeyip, ayrıca en az iki şahidin bulunmasının ve bazı içtihat farklılıklarıyla birlikte nikâhın ilan edilmesinin şart koşulması, nikâhın gizlenmesinin İslam'la bağdaşmayacağına önemli delillerindendir. Dolayısıyla, nikâh gibi önemli bir konunun, çeşitli nedenlerle gizlenmeye çalışılması, uygun bir davranış olmadığı gibi, kişilerin istemedikleri evliliklere zorlanması da dinen caiz değildir.¹⁹³

Gözden kaçırılmaması gereken bir diğer konu serbest birleşmelerdir. Hukukun serbest birleşmelere yabancı kayıtsız kalamayacağı yadsınamayacak bir gerçektir. Yasa zilyetliği nasıl hukuki sonuca bağlanmışsa, nikâhsız birleşmeleri de pozitif hukuk içerisinde değerlendirmek durumundadır.¹⁹⁴ Her

¹⁹¹ Keleş, a.g.e., s. 208.

¹⁹² Beşer, a.g.e. s. 226; Mutlu, a.g.e., s. 106.

¹⁹³ Keleş, a.g.e., s. 209

¹⁹⁴ Argun Köteli, Evliliğin Hukuki Niteliği ve Evlilik Dışı Beraberlikler, Kazancı Hukuk Yay., İstanbul, 1991,s.102.

ne kadar bu tür birleşmeler dinen yasak olsa da böyle bir durumdan doğan çocukların bir suçu bulunmamaktadır. Bu çocuklarında nesepleri garantiye alınmalıdır.¹⁹⁵ Osmanlıda da bir kısım nikâhların kadı izni olmadan din adamları tarafından kıyılmış olabileceği fakat bir ihtilaf vukuunda mahkemede itibara alınmayacağı endişesiyle halkın büyük bir çoğunluğu kadıya veya kadı kontrolündeki imamlara nikâhlarını kıydırmışlardır.¹⁹⁶

Özellikle kadının hakkının korunabilmesi için evliliğin mutlaka hukuki olarak tescili şarttır. Böyle yapılmadığı takdirde tarafların haklarının hukuken güvence altına alınması mümkün olmamaktadır. Tamamen kişilerin insafına bırakılan ve içinde yaşanan toplumda hukuken herhangi bir güvence altına alınmayan hakların, kişinin dini ve ahlaki sorumluluğunun bilincinde olmasından başka kanuni her hangi bir müeyyidesi olmayacaktır. İslami sorumluluğun bilincinde olan insanlar açısından bu sorumluluk, elbette her türlü kanuni yaptırımdan daha güçlü bir güvencedir. Ancak özellikle emanet bilincinin zayıfladığı günümüz toplumlarında insanların dini duyarlılığında meydana gelen aşınma, maalesef bu bilincin fonksiyonunu yeterince icra etmesine engel olmaktadır. Bu yüzden resmen tescil edilmeden evlilik yapılmaması konusunda gerekli bilinçlenme sağlanmalıdır. Ancak toplumda resmi nikâh yapılmadan 'dini nikâh' formu altında resmen tescil edilmemiş bir takım evliliklerin kurulması, bir vakia olarak devam etmektedir.¹⁹⁷

Belki de gözden kaçırdığımız mahzurları da olmakla beraber buraya kadar anlattıklarımız neticesinde şunları tavsiye edebiliriz.

1. Külfeti en az olan evlilik gündeme getirilmeli ve maddi nedenlerden dolayı nişanlılık süresi fazla uzun tutulmamalı.

¹⁹⁵ Bkz. Hukuk-ı Aile Kararnamesi, md., 54.

¹⁹⁶ Kurt, a.g.e., s. 25.

¹⁹⁷ Keleş, a.g.e., s. 195.

2. Nişanlıların birbirleriyle haberleşme özgürlüğü kısıtlanmamalı, birbirlerini görmelerine müsaade edilmeli, sık olmamak kaydıyla ailece birlikte oturmasına müsaade edilmelidir. Bunlar için nikâhın gerekmediği de bilinmelidir.

3. Eğer bütün bunlar göz ardı edilecekse resmi nikâh da beraber yapılmalıdır. Böylece istismar resmi yolla önlenmiş olur.¹⁹⁸

¹⁹⁸Mutlu, a.g.e., s. 106; Bkz., Karaman, Erişim: (http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/laik_duzen/1/0144.htm), Erişim Tarihi: 29 Ocak 2006.

3.3. VANGÖLÜ HAVZASINDA RESMİ OLMAYAN EVLİLİKLER SONUCU YAŞANAN BAZI OLAYLAR VE TAHLİLLERİ

Şu ana kadar nikâh akdinin resmi kurumlarca tescil edilmesi gerektiğini İslam Hukukunun bakış açısını da dikkate alarak ortaya koyduk. Fakat teoriden de öte toplumda yaşanan olaylar halkımızın nikâhın resmi tesciline gereği kadar önem vermediğini, bu konu da yeterince bilinçlenmediğini kanıtıyor. Olay incelemesi yaparak elde ettiğimiz ve yaşan gerçeklerin, genelleme yaptığımız zaman İslam adına yapıldığını görüyoruz. Fakat o ruhu taşımayan pratikteki uygulamaların aslında insanların hayatlarına ciddi sıkıntılar ve gelecek nesiller adına da derin sosyal yaralar oluşturduğu kesindir. Bu konuyla ilgili yaşanan örnekler takip edilemeyecek ve sayılamayacak kadar çoktur. Biz elde ettiğimiz verilerin bir kısmını, yol açtıkları sonuçlarla ele alarak bu konuyla ilgili gün yüzüne çıkmamış çarpıklıklara ışık tutmaya çalışacağız. Bu konuda tek bir tarafın zarar görmediğini örneklerde görmekteyiz. Örneklerimizi sunarken bu çıkış noktasından hareketle bir değerlendirme yapacağız. Yalnız şu gerçeğinde en başta göz önünde bulundurulması gereklidir. Köylerde yaşanan olayların çoğunluğunda nikahın resmileştirilmemesi İslami bilgi eksikliğinden kaynaklanırken şehirlerde bilinçli olarak dini nikah, kötü niyete alet edilmektedir.

3.3.1. Olay: Yer Van Gölü Havzası

Hüsna K. resmi nikâhla, başka kadınla evli olan bir erkeğin, imam nikâhlı ikinci eşi olmayı kabul ediyor. İmam nikâhlı ikinci eş olarak üç çocuk sahibi olduktan sonra kocası tarafından terk ediliyor. Resmen kocasından bir hak talebinde bulunamıyor. Tek başına çocukların bakımını ve kendi ihtiyaçlarını karşılayacak bir geliri olmadığı için geçimini sağlayamıyor.

Olayın tahlili:

İkinci eş edinmenin ahlaki ve hukuki boyutlarından bahsetmiştik. Bu durumda imam nikâhlı olan eşin haklarının nasıl çiğnendiğini görmekteyiz. Buna bağlı olarak ta ortaya çeşitli problemler çıkmaktadır. Bunlardan birisi eşin nafaka hakkının ihlalidir.¹⁹⁹ Diğer bir hak ihlali ise elde ettiği mirasın göz ardı edilmesidir.²⁰⁰ Ayrıca dünyaya gelen çocukların bakımlarının da önemsenmediğini görüyoruz.²⁰¹

3.3.2. Olay: Yer, Van Gölü Havzası

Söylemez H. imam nikâhıyla ikinci eş olarak evlendiği şahıstan beş çocuk sahibi oluyor. Aynı anda resmi olarak ta evli olan kocasının vefatından sonra yasadan yararlanarak, çocuklarını kendi üzerine kaydettiriyor. Sosyal yardımlaşma ve dayanışma fonundan bu şekilde geçimini azda olsa sağlayacak kadar yardım alabiliyor. Fakat resmi eşinden olan çocuklar babalarına ait olan mal varlığından sadece kendilerinin yararlanmaları ve diğer eşten olan çocukların hak iddia edememeleri için miras olarak kalan mal varlığını kendi üzerlerine kaydettiriyorlar. Böylece Söylemez H. ve çocukları hakları olan fakat resmi olarak ispat edemedikleri mirastan mahrum edilerek oturdukları evden bile çıkmak zorunda kalıyorlar.

Olayın tahlili:

İslam hukukuna göre evli olup resmi nikâhlı eşle eşit şartlara sahip olması gereken kadın, imam nikâhının gereği kadar önemsenmemesi sebebiyle erkeğin ölümünden sonra eşlik sıfatı bir kenara itilmiştir. Var olan maddi çıkarların gözetilmesi durumu bu sonucu perçinlemiştir. Kadının ve

¹⁹⁹ Nafaka hakkı için bkz, Aydın, İlmihal II (İslam ve Toplum), 7. baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 2004, s. 245-246; Ayrıca bu eserin nafaka konusuna bakılabilir, s. 31; Ayrıca TMK., Md.174-177, 329-334. maddelerine bakılabilir.

²⁰⁰ Miras konusunda bkz, Aydın, İlmihal II, s.246; ayrıca bu eserin miras konusuna bakılabilir, s.31-32; Ayrıca TMK., Md. 159

²⁰¹ Hadane hakkı için bu eserin hadane başlığına bkz., s. 30-31; Ayrıca TMK. Md. 157

çocuklarının nafaka ve miras hakları ellerinden alınıyor. Ayrıca bu yapılırken, her ne kadar ahlaki olmasa da resmi nikâha dayanılarak hukukun nasıl kullanıldığını da görmekteyiz.²⁰²

3.3.3. Olay: Yer, Van Gölü Havzası

Hediye Y. Resmi evlilik yapmadan imam nikâhıyla üçüncü eş olarak aynı evde yaşamayı kabul eden ve çocuklarıyla birlikte elli yaşında yalnızlık ve çaresizliğe mahkûm edilmiş bir kadın. Resmen çocuklarının varlığını dahi ispatlayamayacak kadar mağdur. Halen resmen var olmayan ama gerçekte yaşayan çocuklarının ve kendisinin geçimini köylülerin yardımıyla sağlayabiliyor.

Olayın Tahlili:

İmam nikâhı kullanılarak yapılan ilk hatanın üstüne üçüncü eş olarak ikinci hatanın da yapıldığını görmekteyiz. Hatalar yinelenilerek hem kadının hem de toplumda aile statülerinin belli olmadığı çocukların yaşayabilecekleri psikolojik ve sosyal çöküntünün önemsenmediği gösterilmiştir. Çocukların yaşadığı nesep sorunu onları en temel hakları olan eğitimden bile mahrum etmiştir.²⁰³

3.3.4. Olay: Yer, Van Gölü Havzası

Fatma E. Resmi olarak evlenip eşinin ölümüyle dul kalmış bir bayan. Buraya kadar normal olan hikâyemizin trajikomik tarafı Fatma E.'nin ikinci evliliği yapmasıyla başlıyor. İkinci evliliği imam nikâhlı olarak yapıyor. Bu nikâh yapıldığında resmi olarak dul görünen mağdurumuz halen birinci eşin soyadını kullanmaktadır. İmam nikâhlı eşi tarafından terk edildiğinde iki erkek

²⁰² Nafaka ve hakkında 190–191 nolu dipnottaki kaynaklara bakılabilir; Ayrıca TMK. Md. 158

²⁰³ Sahih evliliğin neticesinde oluşan haklar için bu eserin ilgili sayfasına bakılabilir bkz., s. 19

çocuk sahibi olan Fatma E. çocuklarının da babaları tarafından Doğubayazıt'a götürülmesiyle Çaldıranda yalnızlığa mahkûm edilmiştir.

Olayın tahlili:

İmam nikâhıyla evlenip eş haklarını elde eden, ama resmi haklara sahip olamayan kadın kolaylıkla gözden çıkarılıp yalnızlığa mahkûm ediliyor. Üstelik çocuklarını yanında bulundurması gerekirken onların da elinden alınmasına ses çıkaramıyor²⁰⁴

3.3.5. Olay: Yer, Van Gölü Havzası

A. adındaki bir kadın imam nikâhıyla evlendirilir. Ama kadının resmi kaydı olmadığı gibi anne ve babasının da resmi kaydı yoktur. Kadının iki çocuğu olur ve evlendiği kocası vefat eder. Açıkta kalmasın diye köyde fahri imamlık yapan şahıs onunla evlenir. Ama yine resmi kayıt yoktur. Belli bir süre sonra o da vefat eder. Kadın açıkta kalır çünkü ne kendisinin nede yaptığı evliliklerin bir resmiyeti yoktur.

Kaymakamlığa yardım için başvuru yapar. Fakat resmiyette ne çocuklarını ne de kendisini ispatlayacak bir kayıt olmadığı için herhangi bir yardım yapılamaz. Kadına kimlik çıkarılması için işlemlere başlanır. Henüz durum çözümlenmiş değildir.

Olayın tahlili:

Burada mağdur olan kadının, daha doğmadan bazı hakları elinden alınmıştır. Anne-babasının kayıtları olmadığı ve onunda kayıtlarını yaptırmadıkları için, istemeden de olsa çocuklarını zor bir hayata itmişlerdir. Yetişkin bir bayan olup evlilik çağına geldiğinde ise kayıtsızlık bu defa

²⁰⁴ Bu konuda bkz., "dini ve resmi nikaha genel bakış", s. 40 vd.

karşısına nikâh olarak çıkmıştır. Bu kayıtsız nikâh sonunda, vefat eden eşinin ona bıraktığı çetin bir hayat sınavına dalmıştır.²⁰⁵

3.3.6. Olay: Yer, Van Gölü Havzası

Üç talakla eşini boşayan K. İsimli şahıs tekrar eşiyle evlenmek ister ama artık eşi başka birisiyle evlenip boşanmadan geriye dönüş yoktur. Bu durum karşısında kendilerince bir çözüm üreterek, köye inşaat işçisi olarak gelen şahıs çağırılır ve para karşılığı hülle yapılacağı söylenir. Köyde bu durumun yayılmaması için geçici olarak köye gelen bir yabancı seçilmiştir. İşçi birazda korkuyla yapılan teklifi kabul eder. İmam nikâhı kıyılır ve işçiyle kadın üç gün aynı evde karı koca hayatı yaşar. Bu üç günün bitiminde işçi kadını üç talakla boşadıktan sonra parası ödenerek gönderilir. Kadın böylece eski kocasıyla evlenebilecek konuma gelmiştir ve onunla tekrar nikâh kıyılır.

Olayın tahlili:

İslam'da evlilik süreli değil, devamlı yaşamak için yapılır.²⁰⁶ Bununda hukuki, sosyal, psikolojik ve ahlaki gerekleri vardır. Erkeğin kadını boşamadan önce çok iyi düşünüp; katlanması gereken sonuçları önceden bilmesi gerekir. Bu sonuçlara göre üç talakla boşamanın olması için en az üç temizlik döneminin geçmesi ve bu dönem içerisinde cinsel ilişki yaşanmaması gerekir.²⁰⁷ Bu örneğin bir diğer boyutu, tekrar yapılan evliliğin belli bir süre şartı ile yapılmasıdır ki bu İslam'a aykırıdır.²⁰⁸ Böylece meşru olmayan bir durumun meşrulaştırıldığı düşünülürken, İslam'ın ruhuna tamamen aykırı bir durumla insanlık onuru da rencide edilmiştir.

²⁰⁵ Resmi olmayan nikahtan doğan hak zayıfları konusunda bkz., s. 36 vd.

²⁰⁶ İslam'da nikah akdi hakkında bilgi için bkz., s. 11 vd.; TMK, Md. 141-143

²⁰⁷ Üç talak hakkında bkz.,s. 38; Boşama çeşitleri için, s. 24 vd.

²⁰⁸ Mut'a nikahı için bkz., s. 20.

3.3.7. Olay: Yer, Van gölü Havzası

Bu bölgede günümüzde bile uygulanan başlık parasını fırsat bilip durumu kendi çıkarları için kullanmak amacıyla yöreye gelen şahıs planları dâhilinde bir kız belirler. Ailesine başlık parasını ödeyerek kızla imam nikâhlı olarak evlenir ve beraberinde eşi olarak geldiği yere götürür. Fakat bu şahıs gerçekte resmi olarak evlidir ve kızla eş olarak yaşamak gibi bir gayesi yoktur. Aradan bir yıl geçtikten sonra kız Mersinde polise sığınarak kendisinin gayri meşru işlerde kullanıldığını söyler. Kız memleketine getirilir. Kızın şu anki durumu, olayı bize anlatan şahıs tarafından da bilinmemektedir.

Olayın tahlili:

Evlilik yapılırken birçok açıdan denklik aranır. Tarafların durumları araştırılır.²⁰⁹ Fakat bu olayda sadece başlık parasının yeterli görülmesiyle detaylı araştırma yapılmamasının ağır sonuçlarını görüyoruz. Tabi ki burada dini nikâhın kötü niyetle kullanılması söz konusudur.²¹⁰ Buna karşılık ağır bir yaptırım uygulanamamasının verdiği cesarete önemli bir ayrıntıdır.

3.3.8. Olay: Yer, Van Gölü Havzası

13 yaşında bir kız çocuğu ikinci eş olmak üzere 45 yaşında ki bir erkekle imam nikâhıyla evlendirilir. Henüz psikolojik gelişiminin çocukluk evresini yaşayan bu kız 45 yaşındaki eşinden hamiledir. Çocuk yaşta hamile kalan mağdurumuzun arkadaşlarıyla oyun oynarken " bana tatlı yedirmediler " diye ağlaması, durumun ne kadar içler acısı olduğunu bize gösterir.

²⁰⁹ Osmanlı'da ki nikah uygulaması için bkz., s. 40 vd.

²¹⁰ Resmi nikâhın yaptırım gücü hakkında bu eserin, "Dini ve resmi nikaha genel bir bakış", başlığına bakılabilir s. 42 vd.

Olayın tahlili:

Denklik, evlilikte aranması gereken önemli şartlardan birisidir. Tarafların birbirleriyle uyumu ve kaynaşması açısından önemli bir unsurdur. Burada ayrıca karşımıza çıkan henüz psikolojik olgunluğa erişememiş bir çocuğun evlendirilip çocuk yaşta çocuk sahibi yapılmasıdır. Ortaya çıkan psikolojik dengesizlik bireyin tüm hayatını etkileyecek kadar vahimdir.²¹¹

3.3.9. Olay: Yer, Van Gölü Havzası

Köyde çoban olarak çalışan, aynı zamanda zihinsel-bedensel özürlü olan genç ailesi tarafından evlendirilmek istenir. Babası köy köy dolaşp uygun bir gelin adayı arar. Sonunda başlık parası vererek evlilik konusunda ikna edebileceği fakir bir aile bulur. Ailenin kızı oldukça güzel ve sağlıklıdır. Fakat kızın babası başlık parası yüzünden kızına sormadan bu evliliğe onay verir. Kız kaderine razı olarak evliliğe karşı çıkmaz. Evlilik için gün kararlaştırılır. Köyün fahri imamı nikâh kıymak için çağrılır fakat nikâhta kızın bulunması şartı olmadığı için kız olmadan imam nikâhı kıyılır. Gelin adayı, eşi olacak insanı görmemiştir. Sağlık durumundan habersiz olması sebebiyle düğün gecesinde karşılaşacağı durum onun için büyük bir sürprizdir. Düğün gecesini odada eşini bihaber bekleyen gelin, odaya iki arkadaşının zorlamasıyla gelen damadı görünce ilk şaşkınlığı yaşar. Daha ne olduğunu anlamaya çalışırken damadın arkadaşları tarafından zorla soyulup damatla cinsel ilişkiye zorlanır. Tüyler ürpertici bu olayın verdiği şok ve can havliyle kız çırılçıplak sokağa fırlar ve köyün meydanında koşmaya başlar. Bu olayın ardından kız hastaneye kaldırılıp akıl ve ruh hastalıkları bölümünde yoğun bakıma alınır.

²¹¹ Nikah akdinin bağlayıcılık şartı ve eşler arasındaki denklik konusunda bu eserin ilgili sayfasına bkz., s. 15 vd.

Olayın tahlili:

İslam hukukunda zorla yapılan nikâh geçerli olmadığı²¹² gibi akli dengesi yerinde olmayan birisiyle sağlıklı bir bireyin evlendirilmesi durumunda, sağlıklı birey nikâhın feshini isteyebilir. Daha sonradan oluşan bir rahatsızlık bile nikâhın feshini gerektirebilir.²¹³ Bu durumda aile baskısı yüzünden eşlerin birbirlerini tanıma evresi olan nişanlılık dönemi atlanmıştır. Peygamberimiz(sav)'in meşru ölçüler içerisinde eşlerin birbirlerini görmeleri gerektiği tavsiyesi göz ardı edilmiştir. Netice olarak maddi çıkar uğruna sağlıklı bir insanın tüm hayalleri ve hayatı karartılmıştır. Bu duruma da yine realitedeki uygulamasından çok çok uzaklaştırılan dini nikâh vesile kılınmıştır

3.3.10. Olay: Yer, Van Gölü Havzası

Resmi kaydı ve dolayısıyla bir kimliği olmadan imam nikâhıyla evlenen şahsın yedisi kız ikisi erkek dokuz çocuğu oluyor. Kendi kaydı bulunmadığı için her bir çocuğu köyde resmi olarak kayıtlı şahısların üzerlerine kaydettiriyor. Geçen zaman sonunda bu çocukların da başlarından evlilikler geçiyor. Her bir evlilikten en az yedi sekiz çocuk dünyaya geliyor. Gerçekte birinci derecede akraba olan bu insanlar resmiyette farklı soyadları taşıyorlar. Bu durumdan kaynaklanan sonuca göre evlenmesinde sakınca olmayan şahıslar evlenemiyor ve evlilikleri de haram teşkil edecek şahısların evlenmesinde resmen bir sakınca söz konusu olmuyor. Bundan dolayı durumun karmaşıklığı sebebiyle mağdur olan insanlar bulunmaktadır.

²¹² İkrâh ile vuku bulan evlilik hakkında bu eserde bkz., s.15 vd

²¹³ Bkz., Yaman , a.g.e.,s. 40.

Olayın tahlili:

Bu olayda her şey karmakarışık duruma gelmiştir. Çünkü her bir çocuk farklı nüfuslara kayıttan dolayı haksız ve asılsız bir nesebe sahip olmakla karşı karşıya kalmışlardır. Neseblerin karışması bir yana başkalarının miraslarında hak sahibi olurlarken kendi hakları olan mirasları alamayacaklardır. Anlatan şahsın dedesi resmi olarak hiçbir zaman var olamamıştır. Resmi kayıt yaptırmak, özellikle askerlik hizmetinden kaçmak için başvuru yöntemlerinden birisi olarak karşımıza çıkıyor. Fakat insanlar kendi çıkarlarını düşünürlerken gelecek nesillere nasıl büyük yaralar bıraktıklarının farkında değiller. Bu olayda en vahim olan durum da, kan bağlarının resmi olarak karmakarışık hale getirilmesidir. Farklı nüfuslara kayıttan dolayı kardeşler birbirleriyle evlenebilirken, helal olan evlilikleri yapmaları ise kan bağı olmamasına rağmen yapamayacaklardır.²¹⁴

3.3.11. Olay: Yer, Van Gölü Havzası

İsa H. yaşadığı köyde bir bayanla evlilik yapıyor. Bu evliliğin resmi bir kaydı tutulmuyor. Nikâhın imam nikâhıyla yapılmasının sebebi, evleneceği bayanın nüfusta resmi bir kaydının olmamasıdır. Bir süre sonra evin hanımı bir rahatsızlık geçirir ve buna bağlı olarak vefat eder. Bu evlilikten olan iki çocuğu ile kalan baba, çocuklarına da kimlik çıkaramamıştır. Çocukların okul çağı geldiğinde kimlikleri olmadığı için herhangi bir okula kayıtları yapılamamıştır. İlçe kaymakamlığına yardım için yapılan başvurunun sonucunda resmi kayıt eksikliği olduğu için bir yardım alamazlar. Çünkü resmîyette erkek bekâr ve çocuklarda hiç doğmamış görünmektedir.

²¹⁴ Evlilik manileri için bu eserde bkz., s.20 vd.

Olayın tahlili:

İhmalin yol açtığı bir olay daha karşımıza çıkıyor. Hadâne hakkı, süresi ve sınırları İslam hukukunda belirlenmiş durumdadır. Fakat insanlar sadece nikâh akdini oluşmasında İslam'ı düşünürlerken, evlilik sonrası durumlarda İslam'ı tamamen göz ardı ediyorlar. Yetim olanların tüm eğitim masrafları karşılanırken, resmi olarak var olmayan insanlara yapılacak fazla bir şey bulunamıyor.

3.3.12. Olay: Yer, Van Gölü Havzası

12. Bitlis'te imam nikâhıyla evli olan bir şahıs resmi olarak bekâr görüldüğü için İstanbul'a gidip ikinci kez evleniyor. Bu evliliği resmi nikâh yaptırarak gerçekleştiriyor ve bir çocuğu oluyor. Bir süre geçtikten sonra buradaki eşini terk edip sanki hiçbir şey yaşanmamış gibi tekrar memleketine dönüyor.

Olayın tahlili:

Evlilikler bir ömür boyu sürecek diye yapılır. Taraflar bu konuda birbirlerine gereken hassasiyeti göstermek durumundadırlar. Hem birinci eşin hem de ikinci eşin durumdan haberdar edilmesi hukuki ve ahlaki bir görevdir. Fakat burada tam tersine bir durum söz konusu olup; mağdur edilen, geçim ve barınma nafakasında sıkıntı yaşayan birinci eş, yine aynı şekilde resmi olmasına rağmen bir çocukla terk edilen ikinci eş karşımıza çıkıyor. Ayrıca çocuğun bakımı ve korunması hadâne hakkına da dikkat edilmediğinin göstergesidir.²¹⁵

²¹⁵ Nikah akdinin sona ermesi ve hukuki sonuçları için bu eserde bkz., s.22 vd.

3.3.13. Olay: Yer, Van Gölü Havzası

Resmi nikâhla evlenen kadının eşi bir süre sonra vefat ediyor. Bu evlilikten doğan iki çocuğu ile birlikte ortada kalıyor. Herhangi bir geçim kaynağı olmayan kadın çaresizlikten anne-babasının yanına dönüyor. Babası kızının fikrini almadan bir erkekle nişanlıyor. Bu evliliği istemeyen kadın intihar ediyor.

Olayın tahlili:

Önceki eşinin mal varlığı kesinlikle söz konusu edilmemiştir. Kadının iddet süresince nafaka hakkı, kocasından miras hakkı göz ardı edilmiş, iddet süresi dahi beklenmeden evlendirilmeye kalkışılmıştır.²¹⁶ Bir diğer yönü ise kadının rızasının alınmamasıdır ki, bu onun ölümüne neden olmuştur. Bunun gibi çaresizlik içerisinde, dinde tamamen yasaklanan intihara başvuru ve kapalı bir toplum olmasından dolayı normal ölümler şeklinde üstü kapatılan nice olayların varlığı göz ardı edilmeyecek kadar çoktur.

3.3.14. Olay: Yer, Van Gölü Havzası

Genç yaşta evlendirilip Bolu'ya gelin olarak giden genç kadın üzücü bir olayla karşılaşır. Kırk gün içerisinde kadının eşi kaza geçirerek vefat eder. Genç kadın eşinin ölümünden sonra sadece şahsi eşyalarıyla birlikte memleketine gönderilir.

²¹⁶ İddet ve sonuçları için bu eserde bkz., s. 28 vd.

Olayın tahlili:

Kadının mehir hakkı, nafaka hakkı ve miras hakkı hiçe sayılmıştır. Eğer hamile olma durumu söz konusu olursa çocuğun nesebi konusunda da ciddi sıkıntı yaşayacağı kesindir. Ayrıca evli olup bekâr görünmesi bundan sonraki hayatını sıkıntıya sokacaktır.

3.3.15. Olay: Yer, Güneydoğu Anadolu Bölgesi

Abisi korucu olarak çalışan genç, abisinin ölümünden sonra yörenin gelenekleri sebebiyle yengesi ile evleniyor. Yengesi abisi ile resmi evlilik yaptığı için onun ölümünden sonra bazı menfaatler adına ölüm kaydı düşülmüyor. Kaydı düşmediği için yengesi abisinin maaşını almaya devam ediyor ve yengesinden olan çocuklarını da kaydı düşülmemiş şahıs üzerine kaydettiriyor.

Olayın tahlili:

Resmi kayıtların zamanında yapılmayıp yanlış uygulandığı bazı durumlarda olay hukuka uygun hale getirilmeye çalışılıyor. Bu olayda bunu bariz bir şekilde görmekteyiz. İlegal yollarla durumun hukukta bir karşılığı bulunmuş ve bundan yararlanılmıştır. Ayrıca çocukların kayıtlarının tutulmaması sonucunda hukuki nesep sorunu yaşanmaktadır.²¹⁷

3.3.16. Olay: Yer, Van Gölü Havzası

Şahıs, ikisi de imam nikâhı ile olmak üzere aynı anda iki evlilik yapıyor. Bu evlilikler sonucunda iki eşten toplam yirmi yedi çocuk dünyaya

²¹⁷ Bkz., dini ve resmi nikaha genel bir bakış için bu eserde ilgili sayfaya bakılabilir , s. 42 vd.

geliyor. Baba ise resmi olarak hiçbir yardım alamadığı için bu kalabalık nüfusun geçimini sağlayamıyor.

Olayın tahlili:

Maalesef evliliğin ve evlilikle kişinin hayatına dâhil olacak kişilerin sorumluluklarının, hayat içerisinde ne kadar basit algılandığını bu ve benzeri olaylarda görüyoruz. Burada mağdur edilen iki hanımın yanında yirmi yedi çocuk bulunuyor.

3.3.17. Olay: Yer, Van Gölü Havzası

Öğrenci olan iki taraf arasında başlayan arkadaşlık biraz daha ilerleyince görüşmelerdeki mahremiyeti de kaldırmak için dini nikâh yapılır. Bu durum kişileri bir birlerine karşı karı-koca yapmıştır. Evlilik sonucu oluşan haklar burada da oluşmuştur. Ailelerin bu evlilikten haberdar olmaması ayrı bir sıkıntıdır. Belli bir süre sonra zaten evlilik amaçlı yapılmayan nikâhta anlaşmazlıklar baş gösterir ve ilişki sona erer.

Olayın tahlili:

Bunun gibi yaşanan birçok olay olmakla beraber biz sadece bir tanesini zikretmeyi uygun bulduk. Gerçek bir evlilik neticesi ayrılan taraflardan mağdur olan kadındır. İkinci bir evlilik yaparken kadın dul olarak mı evlenecek yoksa ilk evliliği mi olacak? Önceki evlilikten doğan hakları ne olacak? Farklı örneklerde sahih halvetin gerçekleşmiş olması durumların da ise daha vahim sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bunun gibi nişanlılık döneminde yapılan nikâhlarda, ilişkinin sona ermesiyle birlikte sadece nişanın atıldığı

düşünülmektedir. Fakat evlilik sonucu oluşan hakların ne olacağı soru işareti olarak kalmaktadır.²¹⁸

3.3.18. Olay: Yer, Van gölü Havzası

G. A. Mühendislik Fakültesi öğrencisidir. Aynı sınıfta bulunan bir bayanla aralarında bir anlaşma yaparlar. Son senenin sıkıcı geçmemesi için bir sene aynı evde birlikte yaşamaya karar verirler. Fakat bu kararlaştırılırken mezun olup memleketlerine gidecekleri zaman ayrılmaları gerektiği belirtilir. Gerçekten de o senenin bitiminde anlaşmalarına uygun olarak ayrılırlar ama birlikte yaşanan bir sene vardır.

Olayın tahlili:

Şimdiye kadar ki örneklerde resmi olmasa da dini nikâhla bir hukuk içerisine dâhil olan birliktelikler gördük. Bu olayda ise yaşananlar hiçbir hukuku müeyyidenin çatısı altında gerçekleşmemiştir. Resmi nikâh yaptırmayıp dini nikâhla hayatlarını birleştiren insanlar, dini nikâhın özünü tam olarak yansıtmaları da onsuz bir hayat yaşamayı da göze alamayarak buna karar veriyorlar. Burada kültür seviyesinin yükselmesi olayın vahametini arttırıyor. Bu örnek ve buraya alamadığımız benzerleri olaylar da bize, sosyal hayat içerisindeki kadın ve erkek ilişkilerinin hiçbir sınır tanımadan, ahlaki değerleri delerek, gelecek nesillere mutasyon geçirmiş bir ahlaki miras bıraktığını kanıtıyor. Bu da gösteriyor ki serbest birleşmelerin hukukta yer etmeleri, doğacak nesillerin en azından neseblerinin garantiye alınması için son derece önemlidir.²¹⁹

²¹⁸ Bkz., bu eserde "Tarafların evlilik niyetinin olmayışı", s. 36

²¹⁹ Serbest birleşmeler hakkında bu eserde bkz., s. 43 vd.

SONUÇ

Nikâh akdi ve resmi nikâh dışı uygulamaların doğurduğu hak zayırları diye iki bölümde sunduğumuz bu çalışma, genel olarak İslam'ın nikâh anlayışını sergilediği gibi hukukun dışına kaymanın getirdiği sakıncaları da detaylarıyla ortaya koymuş oldu.

Dini nikâh (imam nikâhı) ve resmi nikâh kavramlarının toplumda nasıl anlaşıldığı bizim için önem arz etmektedir. Bu anlayışın çoğunlukla şehirlerde çıkar amaçlı kullanımlara neden olduğu fakat kırsal kesim ve köylerde bilgisizlikten kaynaklandığı örneklerimizde açıkça ortaya çıkmaktadır. İslam'ın evlilik hukukuna verdiği önem ise Kur'an ayetlerinde net bir şekilde vurgulanmıştır. Bir tarafta kesin bir kayıt ve evliliği kutsallık boyutuna taşıyan İslami anlayış, diğer tarafta ise İslam'ın bu anlayışını çıkarlar doğrultusunda kullanan bir istismarcı yaklaşım mevcuttur. Bunu hazırlayan sosyal etkenler ise yaşanan ortamla birebir ilintilidir.

Günümüzde şehirleşme oranları arttıkça imam nikâhının bilinçli bir istismara uğradığı, inceleme alanımız olan Van gölü havzası kırsal kesimlerinde ise bilinçsiz bir istismara maruz kaldığı gerçeği gözler önüne serildi. Osmanlıdan günümüze miras kalan imam nikâhı kavramı, zamanında resmi bir mahiyet arz etmekteydi. Kadı ve naibler bu görevi icra ederken kendilerinin gidemedikleri yerler için ise imamları görevlendirmekteydiler. Kıyılan bütün nikâhlar ise şer'îye sicillerine işlenmekteydi. İslam hukuku kaynaklarında "Kitab'un Nikâh" kısmının ibadet ve akitler arasında zikredilmesi de bir akit olan nikâhın ibadet yönünü de vurgulamak içindir. Osmanlı bu hassasiyet için gereken inceliği gösterirken maalesef günümüzde taklitçilikten öteye geçilememiştir. Bununla beraber saf zihinlerde bulandırılmıştır.

İslam'ın ilk yıllarından bu yana nikâh insanların vicdanlarına terk edilmemiştir. Nikâhın sadece icap ve kabulüyle oluşması değil, nikâh sonrası

hakların hak sahiplerine teslim edilmesi, nesebin sahih olması, boşanma durumunda tarafların mağduriyet yaşamamaları ve insanlık onurları rencide edilmeden hayatlarını sürdürebilmeleri hedef alınmaktadır. Bu hedefler bütünü ise tamamen günümüz anlayışıyla devletin resmi garantisi altındadır ve şahıslara göre değişemez. Fakat resmileştirilmeden sadece imam nikâhıyla kurulan yuvalarda durum tam tersidir. Kadınların, çocukların bazen de erkeklerin, evlilik içerisinde ve evliliğin sona ermesinde resmi bir güvenceleri olmamasının sonucu olarak birçok mağduriyetle karşılaştıkları gözlenmektedir. Bu mağduriyetlerin ortadan kaldırılıp insanların haklarının korunmasının en sağlam yolu, nikâhın resmi kayıtlar altında yapılıp devlet güvencesine girmesidir. Günümüzde ki gayri meşru yönelimlerin önlenmesi için birden fazla evlilik olaksa buna resmi hukuk belirli kayıtlar koyarak müsaade etmelidir. Bununla birlikte toplumda dini ve resmi nikâh ayrımı karmaşasına son vermek için evlendirme görevinin devletin resmi kurumlarında ki din görevlilerine verilmesi veya müftülüklerin bu konuda yetkilendirilmesi mevcut ikileminde önüne geçecektir.

Kadın ve erkeğin birbirlerini tamamlayarak hayatı anlamlandırmalarına vurgu yapılmak istenircesine Kur'an-ı Kerim, aileyi huzur ve sevgi kaynağı olarak ifade etmiştir. Sadece eşlerin aynı çatı altında bir arada olmaları yeterli değildir. Bireylerden hiçbirisinin haksızlığa uğramadığı ve yaratılıştaki kadın erkek niteliklerine uygun bir yuva, İslam'ın hedeflediği mutluluk iksiridir. Evlilik, farklı fitratlardaki iki insanın güç mücadelesi değil, tam tersine her yönüyle tek yürekte bir atım olmaya çalışma çabası olmalıdır. Kur'an ve sünnetin öğretileri de sürekli bu doğrultuda olup, bize mutlu bir dünya ve ahiret hayatının anahtarını sunmuştur.

Bunun için İslam Hukukçuları; adil ihtiyaçları gideren, sosyal- hukuki istikrarı sağlayan, hak ihlallerinden uzak ve sadece bir tarafın değil, evlilik paylaşımına dâhil olan her bireyin huzurunu amaçlayan bir aile hukuku düzeni kurabilmeyi hedeflemişlerdir.

Hukuki olarak kadınla erkeğe çeşitli haklar verilmekle beraber bizim asıl bakmamız gereken, Kur'an'ın tavsiyeleri ve Peygamberimizin uygulamaları olmalıdır. Çünkü aile her ne kadar hukuki bir kurum olsa da arka planda bulunan ve aileyi yuva yapan unsurlar vardır. Renksiz ve kokusuz bir gül nasıl güzelliği ifade edemezse, yalın halde hukuki çerçevede ele alınan aile kurumu da bir pansiyon olmanın dışına çıkamaz. Sevgi, huzur, yardımlaşma, fedakârlık ve hayatı birlikte göğüslemek gibi nitelikleri dikkate almamak bizi belirttiğimiz problemlere ve soğuk sonuçlara götürür.

Bütün bunlara rağmen evlilik oluşturulurken hukuki temellere dayandırılıp bununla birlikte kalpten gelen merhamet ve muhabbetle yeşertilmelidir. Ancak bu şekilde İslam'ın kutsal saydığı bu kurum insanların vicdanına terk edilmekten kurtulur.

İslam hukukunun ve İslam ruhunun bizi bu konuda aydınlattığı yolun dışına çeşitli menfaatler ya da cehalet sebebiyle çıkan insanların sonuçta nelerle karşılaşmış, insanları nasıl mağdur ettiklerini gördük.

İnanan ve inançlarının gereğini yerine getiren insanlar için hak ihlali söz konusu olmasa da İnsanlığın sağlam temellerde devam edebilmesi evliliğin sağlam temellere dayanmasına bağlıdır. Bunun için hukuki garanti İslam'ında bir emridir.

Yarattıkları için en doğrusunu yine yaratıcı bilir.

KAYNAKLAR

ACAR, İbrahim, İslam Hukukunda Siyasal Haklar Yönünden Kadın, "y.y.", Ankara, 2003.

Ahmed b. Hanbel, el- Müsned, I-V, İstanbul, 1981.

AKGÜN, Zerrin, Evlilik Hukuku, Vakıf Matbaası, İstanbul, 1946.

AKGÜNDÜZ, Ahmet, Belgeler Gerçekleri Konuşuyor 2, Nil Yay., İzmir, 1990.

_____, Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, I. Cilt, Fey Vakfı Yay., İstanbul, 1990.

AKÖZ, Alaaddin, XVI. Yüzyıla Ait Bir Nikâh Defteri ve Bazı Değerlendirmeler, İstem, Yıl:2, Sayı:3, 2004.

AKTAN, Hamza, Mukayeseli İslam Miras Hukuku, İşaret Yay., İstanbul, 1991.

AKYILMAZ, Gül, İslam ve Osmanlı Hukukunda Kadının Statüsü, Göksu Ofset, Konya, 2000.

ARAL, Vecdi, Hukuk Felsefesinin Temel Sorunları, İstanbul, 1992.

AYDIN, M. Akif, Türk Hukuk Tarihi, Beta Yay., İstanbul, 1995.

_____, İlmihal II (İslam ve Toplum), 7. baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 2004.

B. SCHWARTZ, Andreas, Medeni Hukuka Giriş, (Terc., Hıfzı Veldet), Üniversite Kitabevi, İstanbul, 1942.

BARDAKOĞLU, Ali, " Hak", DİA, XV/142.

BAYINDIR, Abülaziz, İslam Muhakeme Hukuku (Osmanlı Devri Uygulaması), İslami İlimler Araştırma Vakfı Yay., İstanbul,1986.

BERKTAY, Fatmagül, Tektanrılı Dinler Karşısında Kadın, Metis Yay., İstanbul, 1996.

BEŞER, Faruk, Hanımlara Özel Fetvalar, Bilge Yay., İstanbul, 2003.

BEŞİRLİ, Mehmet, XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Samsun'da Evlilik Kurumu Üzerine Bazı Bilgiler ve Uygulamalar, Pax Ottomania, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2001, s.97-120.

BİLMEN, Ömer Nasuhi, Hukuk-ı İslamiyye ve Islahat-ı Fıkhiyye Kamusu, 2.cilt, Bilmen Yay., İstanbul, 1985.

BOYNUKALIN, Ertuğrul, İslam Hukukunda Gaye Problemi, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1988.

BUHARİ, Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail, Sahîhu'l Buhârî, I-VIII, İstanbul, 1989 (Buhari)

CEZİRİ, Abdurrahman, Dört Mezhebin Fıkıh Kitabı, V.cilt, (Terc. Hasan Ege), Bahar Yay., İstanbul.,ts.

CİN, Halil-AKYILMAZ Gül, Türk Hukuk Tarihi, Sayram Yayınları, Konya, 2003.

ÇEKER, Orhan, Nafaka Kanunu, Ebru Yay., İstanbul, 1985.

DALGIN Nihat, İslam Hukukunda Boşama Yetkisi, Etüt Yay., Samsun, 1999.

DARGA, Muhibbe, Eski Anadolu'da Kadın, İst. Üniv. Edebiyat Fak. Yay., İstanbul, 1976.

DEBBAĞOĞLU, Ahmet- Kara İsmail, Ansiklopedik Büyük İslam İlmihali, 2. baskı, Dergah Yay., , "Basım yeri yok" ,1980.

DOĞAN, İsmail, Osmanlı Ailesi – Sosyolojik Bir Yaklaşım-,Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2001.

DÖNDÜREN, Hamdi, Delileriyle İslam İlmihali, Erkam Yay., İstanbul, 1991.

_____, Delilleriyle İslam Hukuku, Erenler Matbaası, İstanbul, 1993.

EBU DÂVÛD, Süleyman b. Eş'as, Sünen-ü Ebî Dâvûd,I-V, İstanbul, 1981(Ebu Dâvûd)

EGGER, A. Aile Hukuku, (Çev., Tahir Çağa), Kenan Matbaası, İstanbul, 1943.

EKİNCİ Ekrem Buğra, İslam Hukuku ve Önceki Şeriatler, Arı Sanat Yay., İstanbul, 2003.

EL-AZME, Aziz, Sosyal ve Tarihi Bağlamı İçerisinde İslam Hukuku, İz Yay., İstanbul, 1992.

Elhac Mehmed Zihni, Nimet-i İslam, Salah Bilici Kitabevi, İstanbul, 1971.

EL-KAYSI, İbrahim, İslam Ailesi ve Evlilik, (Terc. Nusrettin Bolelli),Hisar Yay.,İstanbul, ts.

FERRUH, Ömer, İslam Aile Hukuku, (Terc. Yusuf Ziya Kavakçı), Sebil Yay., İstanbul, 1994.

Fetavayi Hindiye, XVI.cilt, Ansiklopedik İslam Fıkhı, Akçağ Yay., Ankara,1988. ;

ERDOĞAN, Mehmet, Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü, Rağbet Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1998.

GÜNALTAY, Şemsettin, İslam'dan Önce Araplarda Kadının Durumu, Aile ve Türlü Nikah Şekilleri, Belleten, Cilt:15, sayı:60, 1951.

GÜRİZ, Adnan, Hukuk Başlangıcı, 9.baskı Siyasal Kitabevi, Ankara, 2003.

HAÇKALI, Abdurrahman, " İslam Hukuku Metodolojisinde Gayeci Yaklaşım: Gazalî'nin İctihad Anlayışında Maslahatın İşlevselliği", İslami Araştırmalar Dergisi, cilt:13, sy.:3-4, s.451.

HATEMİ, Hüseyin- SEROZAN, Rona, Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1993.

Hukuk-ı Aile Kararnamesi: Aile Hukuku Kararnamesi, (Haz. Orhan Çeker), İstanbul, 1985

İBN KUDAME, Abdullah b. Ahmed, el- Muğni, I -XII, Beyrut,1392/1972.

İBN MACE, Muhammed b. Yezid, es- Sünen, I-II, İstanbul, 1982, (İbn Mace)

İBNU'L HÜMAM, Kemalüddin Muhammed b. Abdülvahid, Fethu'l Kadir,I-X, Kahire, 1389/1970.

İPÇİOĞLU, Mehmet, Konya Şer'iyye Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi,Nobel Yay., Ankara, 2001.

KARAMAN, Hayrettin, Mukayeseli İslam Hukuku, I.cilt, İz Yay., İstanbul, 1999.

,Erişim:(<http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/laikduzen/1/0144.htm>), Erişim Tarihi: 29 Ocak 2006.

KELEŞ, Ekrem, Dini Nikâh Adı Altında Yapılan Gayr-i Resmi Nikâh Akdinin Tahkim Yoluyla Sona Erdirilmesi, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı:3, 2004, s. 194.

KESKİOĞLU, Osman, Fıkıh Tarihi ve İslam Hukuku, DİB Yay., Ankara, 1999

KIYICI, Selahattin, İslam Hukukunda Örf ve Adet, 2. Baskı, Kültür ve Eğitim Vakfı Yay, Erzurum, 2002.

KÖSE, Saffet, Çağdaş İhtiyaçlar ve İslam Hukuku, Rağbet Yay., İstanbul, 2004.

KÖSE, Saffet, İslam Hukukuna Göre Evlenmede Velayet, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı 2, 2003, s. 101–116.

KÖTELİ, Argun, Evliliğin Hukuki Niteliği ve Evlilik Dışı Beraberlikler, Kazancı Hukuk Yay., İstanbul, 1991.

KURT, Abdurrahman, Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi (1839–1876), Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1998.

MALİK, b. Enes (v. 179/795), el-Müdevvenetü'l-Kübra, I-V, Darüs Sadır,(el- Müdevvene.

MANNAN, M.A ,İslam Toplumunda Kadın, (Terc., Ali Zengin), Fikir Yay., İstanbul, 1983.

MEVDUDÎ, Ebu'l-A'lâ, Hicab, 2.baskı,(Urducadan terc. Ali Genceli), Hilal Yay., İstanbul,1978.

_____, İslam'da Aile Hukuku, Esra Yay., Konya, 1990.

EL- HUDARÎ, Muhammed, İslam Hukuku Tarihi, (Terc. Haydar Hatipoğlu), Karaman Yay., İstanbul, 1974.

MUSA, M. Yusuf, Fıkh-ı İslam Tarihi, (Terc. Ahmed Meylani), İstanbul,1973.

MUTLU, İsmail, Evlilik Aile, 3. baskı, Mutlu Yay., İstanbul, 1995, s.103.

MÜSLİM, b. Haccac el-Kuşeyri, Sahîhu Müslim, I -V, İstanbul, 1981,(Müslim)

MÜSNED, bkz, Ahmed b. Hanbel

SABIK, Seyyid, Fıkhı's Sünne, 2.cilt ,(Türkçesi Tayyar Tekin), Pınar Yay., İstanbul, 1992.

SAK, İzzet- AKÖZ, Alaattin, Osmanlı Toplumunda Evliliğin Karşılıklı Anlaşma İle Sona Erdirilmesi: Muhala'a (18. Yüzyıl Konya Şer'iyeye Sicillerine Göre), Türkiyat Araştırmaları Dergisi, sayı 15, Bahar, 2004, s. 91-140.

SAYDAM, Abdullah, Trabzon'da Gayri Resmi Nikahın Doğurduğu Problemler ve Boşanma Davaları(1830-1884), Osmanlı Araştırmaları XX (Dergi), Enderun Kitabevi, İstanbul, 2000, s.330-353

SCHACHT, Joseph, İslam Hukukuna Giriş, (Çev. Mehmet Dağ-Abdülkadir Şener), Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., Ankara, 1977.

ŞAFİİ, Muhammed b. İdris (v. 204/819), el-Ümm, I-IX, Beyrut, 1413/1993.

ŞENTÜRK, Lütfi, Evlilik, İslamın Işığında Kadın, Tdv. Kadın Kolları Konferans ve Panelleri, TDV Yay., Ankara, 1998.

Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi, Kadınla İlgili Görüşüm, (Çev. Mustafa Yılmaz), Esra Yay., İstanbul, 1994.

TİRMİZİ, Muhammed b. İsa (v.279/892), Sünenü't Tirmizî, I-V, İstanbul, 1981, (Tirmizi)

TOKSARI, Ali, Evlenmede Maturidiye Göre Şahitlik, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimle Enstitüsü Dergisi, sayı 3, 1989, s.253–260.

UDEH, Abdulkadir, İslam ve Yürürlükteki Kanunlar, (Çev. Hasan Mısıri- M. Nazım Nizamoğlu), "Yay., yok"., Beyrut, 1980.

ÜÇÖK, Coşkun, Türk Hukuk Tarihi, Kenan Matbaası, İstanbul, 1946.

VECDİ, M.F , Müslüman Kadını, (Terc., Akif Mehmet), Sinan Yay., İstanbul, 1972.

YAMAN, Mehmet, Tarihte Kadın ve Aile Hukuku, Bolu Halkevleri Kültür Dergisi, Cilt:1, Sayı:2, 1994, s.41–46.

YEŞİL, Şemseddin, Boşanma Kapısı Ne Vakit Kapanabilir, Hüsnü Tabiat Matbaası, İstanbul, 1960.

ZUHAYLİ, Vehbe, İslam Fıkhı Ansiklopedisi, I -IX, Risale Yay., İstanbul, 1994.

ÖZET

Bu çalışma, ana hatlarıyla iki nokta üzerinde yoğunlaşmaktadır. Birincisi İslam'da aile kurumunun oluşmasında ilk adım olan nikâh ve evliliktir. Bütün hukuk sistemlerinde bu yer almakla beraber İslam hukukunda nikâh hukuki bir akit olmaktan öte kutsal bir yapıya bürünmüştür.

Aile insanoğlunun içinde doğup büyüdüğü, ilk eğitimini aldığı en küçük sosyal yapıdır. Toplumun çekirdeğini oluşturur. Toplumun yapıtaşı olan bu kurum içerisinde kadın ise son derece önemli bir yere sahiptir. Çünkü toplumu doğuran ve yoğuran kişidir.

Tarih içerisinde evliliklere baktığımızda ise kadının durumu ve konumu bize aile kurumu hakkında yeterli bilgiyi vermektedir. Bu açıdan bakıldığında İslam'ın aile müessesesine ve kadına verdiği değer kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Çünkü İslam'ın hedefi insanlara hem dünyada hem de ahirette mutluluk vermektir. Nikâh konusu da tamamen kadının haksızlığa uğramaması üzerine kuruludur.

Fakat İslam'ın bu hassasiyetinin yanlış anlaşılıp, yanlış uygulanması, günümüzde insanlara bazı sıkıntılar yaşatmaktadır. Bir diğer nokta olarak ele aldığımız bu durum " Resmi ve medeni nikâh formları" başlığıyla, yaşanan örneklerle ortaya konulmuştur.

SUMMARY

This study with its main lines dwells upon two points. The first one is marriage and marriage ceremony which is the first step in constituting family structure in Islam. Apart from being a treaty, in Islamic law marriage ceremony has a holy structure.

Family is the smallest social structure in which human being born, grow and take his first education. It consists the stone of society. In this institution which is the main part of society, women has considerably important place. Because she is the person giving birth and treating society.

In history, when we look at marriages, the situation and position of women give us adequate knowledge about family institution. So, when looked from this side, the value Islam gave to women and family institution naturally arises. Because primary target of Islam is give happiness to people both in world and Ahret. Marriage ceremony conception is wholly built on not meeting women with unjusticeness.

But Today, misunderstanding and implementing this sensitiveness of Islam has caused some problems to people. This situation that we take into consideration as another point, has been indicated by living examples with the title of "Formal and civilized marriage ceremony forms".

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	VI
KISALTMALAR	VII
1. GİRİŞ: TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE NİKÂH/EVLİLİK VE KADININ DURUMUNA GENEL BİR BAKIŞ	1
1.1. ÇEŞİTLİ HUKUK SİSTEMLERİNDE NİKÂH VE KADININ DURUMU	2
1.1.1. Hintliler, Hititler, Sümerler (M.Ö.4000), Amazonlar.....	2
1.1.2. Mısırlılar (Nil Vadisi).....	3
1.1.3. Yunanlılar.....	3
1.1.4. Romalılar.....	4
1.1.5. Eski Araplar.....	5
1.1.6. Eski Türkler.....	6
1.2. İLAHİ DİNLERDEKİ HÜKÜMLER.....	7
1.2.1. Eski Ahid’de ki hükümler.....	7
1.2.2. Yeni Ahid’deki hükümler.....	8
1.2.3. İslamiyet’in evliliğe bakışı	9

I BÖLÜM

2.EVLENME AKDİ VE HUKUKİ SONUÇLARI	12
2.1. EVLENME AKDİNİN/NİKÂHIN TANIMI VE HÜKMÜ ..	12
2.1.1. Nikâhın Tanımı.....	12
2.1.2. Nikâhın/ evliliğin hükmü	13
2.1.2.1. Kuran’dan delili.....	13
2.1.2.2. Sünnetten delili:.....	14
2.1.2.3. İcmaya Delil, Dört Mezhebin Genel Kanaati..	14
2.2. NİKÂHIN ŞARTLARI VE UNSURLARI	16
2.2.1. Evlenme Akdinin Geçerlilik Şartları (Sıhhat)	16
2.2.1.1 Şahitlerin Bulunması:...	16
2.2.1.2. Evlilikte Rıza ve İhtiyarın Bulunması	16
2.2.2. Evlenme Akdinin Yürürlük (Nefaz) Şartları	17

2.2.3. Nikâh Akdinin Bağlayıcılık (Lüzum) Şartı ve Eşler Arasındaki Denklik(Kefaet).....	17
2.2.3.1. Nikâhın Feshinin Talep edilebileceği Durumlar.....	17
2.2.3.2. Denkliğin Arandığı Konular.....	18
2.2.4. Evlenme Akdinde Koşulan Kişisel Şartların Geçerliliği ve Akde Etkisi.....	20
2.2.5. Geçerlilik Bakımından Evlenme Akdinin Çeşitleri.....	20
2.2.5.1. Sahih Evlenme Akdi	20
2.2.5.1.1. Kocanın karısına karşı vazifeleri	20
2.2.5.1.2. Kadının Kocasına Karşı Vazifeleri	21
2.2.5.1.3. Karşılıklı Doğan Haklar	21
2.2.5.2. Fasit Evlenme Akdi:	21
2.2.5.3. Batıl Evlenme Akdi Ve Mut'a Nikâhı.....	22
2.2.6. Devamlı Evlenme Manileri.....	22
2.2.6.1. Kan Yoluyla.....	22
2.2.6.2. Evlilik Yoluyla Oluşan Maniler.....	23
2.2.6.3. Süt Emzirme Yoluyla Oluşan Maniler.....	23
2.2.7. Geçici Maniler.....	23
2.3. NİKÂH AKDİNİN SONA ERMESİ VE SONUÇLARI.....	25
2.3.1.Boşama(Talak)	26
2.3.1.1.Boşama Çeşitleri.....	26
2.3.1.1.1.Dönüslü Olup Olmamasına Göre:	26
2.3.1.1.1.1. Ric'î Talak:	26
2.3.1.1.1.2. Bain Talak:	27
2.3.1.1.2. Sünnete Uygun Olup Olmamasına Göre.....	27
2.3.1.1.2.1. Sünnî Talâk:	27
2.3.1.1.2.2. Bid'î Talak:	28
2.3.1.1.3. Karşılıklı Rıza İle Boşanma(Muhâla'a):	28
2.3.1.1.4. Yargı Yoluyla Boşanma(Tefrik):	29
2.3.1.1.5. Îla:	29
2.3.1.1.6. Li'an:	30
2.4. EVLİLİĞİN SONA ERMESİNDEN DOĞAN NETİCELER.31	

2.4.1.İddet Kavramı:	31
2.4.2. İddet Çeşitleri:	31
2.4.2.1. Talak veya Fesih İle Evliliği Sona Eren Kadının İddeti:	31
2.4.2.2. Kocanın Ölümüyle Evliliği Sona Eren Kadının İddeti:	32
2.4.2.3. Hamile kadının iddeti:	32
2.4.2.4.Küçüklükten veya yaşlılıktan dolayı hayız görmeyen kadınların iddeti:	32
2.4.3. İddetin Hukuki Sonuçları.....	33
2.4.4.Çocukların Bakımı ve Terbiyesi(Hadâne)	34
2.4.4.1. Hadâne hakkı:	34
2.4.4.2. Hadâne süresi:	34
2.4.4.3.Hadâne masrafları:	35
2.4.5. Miras.....	35
2.4.5.1. Mirasçı Olmanın Şekilleri.....	35
2.4.5.1.1. Kan hısımlığı:	35
2.4.5.1.2. Evlenme:	36
2.4.5.1. 3. Velâ:	36
2.4.6. Nafaka.....	36
2.4.7. Mehir (sadak veya sîdâk)	38

II. BÖLÜM

3. RESMÎ OLMAYAN NİKÂH UYGULAMALARININ DOĞURDUĞU HAK ZAYİLERİ(DİNİ VE RESMÎ NİKÂH FORMLARI)..... 39

3.1. DİNİ NİKÂH/ İMAM NİKÂHI FORMU..... 39

3.1.1. Her iki tarafın gerçek evlilik niyeti ile:.....	39
3.1.2. Tarafların evlenme niyetinin olmaması:.....	41
3.1.3. Aynı anda birden fazla evlilik yapma:.....	42
3.1.4. Resmi nikâhın geçerli sayılmaması:	42
3.1.5. Üç defa boşananların tekrar geri dönmek istemeleri:...	43

3.2. RESMÎ/ MEDENİ NİKÂH FORMU..... 45

3.2.1. Dini Ve Resmi Nikâha Genel Bir Bakış.....	48
3.3..VANGÖLÜ HAVZASINDA RESMİ OLMAYAN EVLİLİKLER SONUCU YAŞANAN BAZI OLAYLAR VE TAHLİLLERİ.....	52
3.3.1. Olay: Yer Van Gölü Havzası.....	52
3.3.2. Olay: Yer, Van Gölü Havzası.....	53
3.3.3. Olay: Yer, Van Gölü Havzası.....	54
3.3.4. Olay: Yer, Van Gölü Havzası.....	54
3.3.5. Olay: Yer, Van Gölü Havzası.....	55
3.3.6. Olay: Yer, Van Gölü Havzası.....	56
3.3.7. Olay: Yer, Van gölü Havzası.....	57
3.3.8. Olay: Yer, Van Gölü Havzası.....	57
3.3.9. Olay: Yer, Van Gölü Havzası	58
3.3.10. Olay: Yer, Van Gölü Havzası.....	59
3.3.11. Olay: Yer, Van Gölü Havzası.....	60
3.3.12. Olay: Yer, Van Gölü Havzası	61
3.3.13. Olay: Yer, Van Gölü Havzası	62
3.3.14. Olay: Yer, Van Gölü Havzası	62
3.3.15. Olay: Yer, Güneydoğu Anadolu Bölgesi.....	63
3.3.16. Olay: Yer, Van Gölü Havzası	63
3.3.17. Olay: Yer, Van Gölü Havzası	64
3.3.18. Olay: Yer, Van gölü Havzası	65
4. SONUÇ.....	66
5. KAYNAKLAR.....	69
6. ÖZETLER.....	76

ÖNSÖZ

Aile çeşitli hukuk sistemlerinin olduğu gibi İslam Hukuku'nun da temel konuları arasında yer almaktadır. İnsanlık tarihinin başladığı günden beri toplumu yetiştiren çekirdek olan aile aynı zamanda ahlaki ve hukuki bir yapıdır. Genel olarak bütün hukuk sistemleri toplumun bu en küçük yapı taşının iç ve dış münasebetlerine ilişkin hükümleri tespit etmişlerdir. Hukukun vazgeçilmez fonksiyonu toplumun düzenini temin etmek olduğuna göre, toplumun çekirdeği olan ailenin bu düzenlemenin dışında kalması düşünülemez.

İslam Hukuku açısından bakıldığında ise ilk teşekkülünden itibaren asli kaynakları olan Kur'an ve Sünnette ilahi takdirin bir neticesi ve ailenin insanlık tarihi için öneminden olsa gerek hükümlerin vahye dayanma oranı son derece yüksektir.

Detayların sünnette açıklanması müçtehit ve fakihlerin ise bu iki kaynağa getirdikleri yorumlara bakınca Aile hukukunun temel esprisi: Aile bireylerinden hiç kimsenin haksızlığa uğramadığı, fitrattaki kadın erkek niteliklerine uygun ve sevgi temeline dayalı bir aileyi kurup yaşatmak olduğunu görüyoruz. Asıl hedefin bu olmasına rağmen tarih boyunca aile kurumu ve hukuku ekseninde yanlış görüşlerin ortaya atılmış olması, haksızlık doğuran yanlış örflerin yerleşmesi İslam aile hukukunun yanlış anlaşılıp yanlış takdim edilme problemini de beraberinde getirmiştir. Ailenin oluşmasının temel taşlarından olan nikâh da bunlardan birisidir.

İslam'da nikâh fıkıh konularının tasnifi içerisinde ibadetlere değil, dünya hayatını düzenleyen hükümler (muamelat) bölümüne girer. Bu sebeple nikâh akdini bir başkası değil iki taraf yapar. Evlenme engeli olmayan kadınla erkeğin karşılıklı irade ve rıza beyanlarıyla oluşur. Merasimde ise belediye memuru veya imamın bulunması sahih olmasının şartlarından değildir. Resmi nikâh ayrıca kayıt altına alındığı, evlilik hukukunu koruduğu için ve dinin

amacına daha uygun olduğu birçok kişi tarafından dile getirilmektedir. Biz de **“Resmi Nikâh Dışı Uygulamaların Doğurduğu Hak Zayılları”** konusunu çalışırken tarihsel süreci de göz önünde bulundurarak İslam Hukuku’nun nikâha bakışını yeniden değerlendirme yoluna gittik. Bu değerlendirmeyi yaparken toplumda yaşanan mevcut sıkıntıları da alan araştırması yaparak tespit etmeye ve İslam Hukuku’nda ki tanımları ile beraber tespit etmeye çalıştık.

Burada çalışmamızı tamamlamamızda desteklerini esirgemeyen pek çok şahsa şükran duygularımı ifade etmem gerekir. Çalışmamızın başlangıcından bitimine kadar her aşamada teşvik ve yardımlarını esirgemeyen fakültemizin Dekanı, Danışmanım ve Hocam Prof. Dr. Selahattin Kıyıcı’ya müteşekkir olduğumu öncelikle belirtmek istiyorum. Konunun seçimi ve kaynaklara ulaşma konusunda ve her türlü sıkıntımızda yanımızda olan değerli hocam Doç. Dr. Abdurrahman Haçkalı ve Bahattin Dartma’ya ayrıca Dr. Şevket Topal’a şükranlarımı sunuyorum. Bu çalışmanın tamamlanmasında sürekli sinerjisini hissettiğim dostum Muhammet Sarı’ya ve sayın Hasan İzmirli’ye teşekkür etmek istiyorum. Son olarak sürekli beni destekleyen nişanlım Filiz Hanıma, beni bu günlere getiren annem ve hakkın rahmetine kavuşan babama şükranlarımı sunuyorum.

Gayret bizden başarı yalnız Allah’tandır.

Hasan ÖRÜCÜ

Van, 2006

KISALTMALAR

(a.s.)	:Aleyhisselam
(r.a)	:Radiyallahu anh
(s.a.v.)	:Sallallahu aleyhi ve selem
c.	:Cilt
a.g.e.	:Adı geçen eser
b. İbn	:Oğul, ođlu
bkz.	:Bakınız
ev.	: Çeviren
DİA.	:Diyenet İslam Ansiklopedisi
DİB.	:Diyenet İşleri Başkanlığı
HAK.	: Hukuki Aile Kararnamesi
haz.	:Hazırlayan
İSAM.	:İslami Araştırmalar Merkezi
md.	:Madde
MÜİFV.	:Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakóltesi Vakfı
s.	:Sayfa

VIII

sy.	:Sayı
terc.	:Tercüme eden
thk.	:Tahkik eden
TMK.	: Türk Medeni Kanunu
ts.	:(Baskı) tarihsiz
v.	:vefatı
vd.	:Ve devamı
yay.	:Yayınevi
yy.	:(Baskı) yeri yok